

**Veszprém modern városközpontjának rehabilitációja
A doktori dolgozat részlete, témavázlata és munkaterve**

Kovács Dávid

BME, Építőművészeti Doktori Iskola

Témavezető: Sugár Péter DLA

2019. június 10.

Veszprém modern városközpontjának rehabilitációja

A dolgozat vázlata

Bevezetés

A személyes érintettség és érdeklődés magyarázata.

A dolgozat céljának és a kutatási kérdéseknek az ismertetése: Milyen építészeti és városépítészeti kérdésekkel kerül szembe napjainkban egy modern városközpont rehabilitációján dolgozó tervező csapat? Mik jelentenek támpontokat, és mik nehézségeket a tervezés és a megvalósulás folyamatában?

A nemzetközi tendenciák ismertetése és néhány pozitív külföldi példa rövid bemutatása.

1. Fejezet: Történeti áttekintés és előzmények

1.1 Veszprém városa

A város földrajzi helyzetének, karakterének, politikai- és gazdasági szerepének valamint kulturális életének rövid bemutatása.

1.2 Veszprém várostörténete

A város történetének rövid összegzése, a szocialista városfejlesztés céljainak és eszközeinek részletesebb ismertetésével.

1.3 A Vásárállás és a Cserhát városrész története, a modern városközpont kiépülése

A városrész korábbi történetének, a modern városközpont kiépülésének és a rehabilitáció előkészítésének rövid ismertetése.

2. Fejezet: Veszprém modern városközpontjának rehabilitációja (2012-2015)

2.1 A veszprémi belváros rehabilitációja során felmerült építészeti kérdések összegzése

A veszprémi modern városközpont rehabilitációja során felmerült építészeti és városépítészeti problémák és az azokra adott válaszok áttekintése, a nehézségek, az eredmények és a hibák számbavétele. A fejezet olyan kérdésköröket tárgyal, hogy hogyan kezelhető a belvárosainkban megnövekedett gépkocsiforgalom, a belváros tágulása és a megváltozott használati igények; vagy, hogy hogyan javíthatók a térarányok, a gyalogos kapcsolatok; hogyan valósítható meg az egységesség; milyen összefüggések állnak fenn a modern városközpontok kapcsán a társadalom és az építészet között; milyen célkitűzései és milyen hatásai lehetnek egy modern városközponti épület megújításának?

2.2 A 2012-2015 között megvalósult veszprémi belváros-rehabilitáció elemzése

A köztérrendszer rehabilitációjának és az általunk tervezett épületfelújításoknak, bővítéseknek, új pavilonoknak a részletes építészeti elemzése az összefüggések és a környezetre gyakorolt hatások

áttekintésével. Előtérbe helyezve az előző fejezetben taglalt városépítészeti és építészeti kérdések megválaszolására tett kísérleteket.

2.2.1 A belvárosi köztérrendszer rehabilitációja

2.2.2 A térfalakat alkotó épületek felújítása

2.2.3 Másodlagos építmények a belvárosban

2.3 Veszprém belváros-rehabilitációjának folyamata

A tervezés és megvalósítás időszakának dokumentálása során olyan kérdésekre keresem a választ, mint, hogy a folyamat során mik jelentenek támpontokat, és mik nehézségeket az építészervező számára? A problémákat milyen módon lehet kiküszöbölni? Kik a folyamat szereplői, milyen hataskörük van és hogyan tudják segíteni illetve nehezíteni az építészeti célok megvalósulását? Ahogy más jellegű tervezési feladatoknál itt is igaz az, hogy a szereplők közötti változó viszonyok és az ezek mentén hozott döntések nagy rizikófaktort képeznek a végeredmény szempontjából. A folyamat elemzése lehetőséget nyújt a projekt tervezése és megvalósulása során tapasztalt problémás helyzetek, szituációk megismerésére és a hasonlókra való felkészülésre.

3. Fejezet: A veszprémi belváros rehabilitációs projekt utóélete

3.1 A megvalósult beruházás visszhangja, a megújulást követő használat és fenntartás

A helyi és a szaksajtóban megjelent publikációk összegzése. A beruházással kapcsolatos vélemények és méltatások. A városlakók, használók tapasztalatainak, véleményének rögzítése. A beruházás hatása a lakosok összetételére, az üzletek, a szolgáltatások minőségére. A belvárosban eltöltött idő szempontjából volt-e változás.

A megvalósult beruházás politikai célú felhasználása a város vezetése és az ellenzék szempontjából. A megvalósult rehabilitáció elemzése a használat és a fenntartás, üzemeltetés szempontjából. Milyen a használat, a fenntartás diktálta szempontokra kell odafigyelni a tervezés során és milyen támpontok nyújthatók a fenntartók számára annak érdekében, hogy a megvalósult beruházás előnyeit sokáig élvezhessük?

3.2 A veszprémi városközpont és az Európa Kulturális Fővárosa cím

A kutatási témához kapcsolódóan felmerül a kérdés, hogy Veszprém a 2023-as Európa Kulturális Fővárosa cím elnyerését követően, milyen fejlesztésekben gondolkodik, ezek milyen viszonyban vannak a belvárossal, hogyan kapcsolódnak hozzá, hogyan egészítik azt ki? Milyen a 2023-as évhez kapcsolódó fejlesztéseket tervez a város vezetése a városközpontban és ezek hogyan viszonyulnak majd a 2012-2015 között megvalósult rehabilitáció koncepciójához.

3.3 A veszprémi belváros-rehabilitáció tanulságai

Az általánosabb érvényű, esetleg más modern városközpontok rehabilitációjához is segítséget nyújtó tapasztalatok összegzése.

Tézisek

Függelék:

1. Életutak kereszteződése

A korábban Veszprém modern városközpontján tervezőként dolgozó építészek pályafutásának rövid áttekintése. A fejezet kiemelten foglalkozik veszprémi munkásságukkal, a városhoz és a városközponthoz fűződő viszonyukkal. Avval, hogy milyen kapcsolatban álltak egymással és velünk, a rehabilitáció tervezőivel, hogyan hatottak egymásra és milyen mértékű felelősséget éreztek megvalósult munkáik kapcsán.

1.1 Márton István Ybl-díjas építész munkássága

1.2 Ruttkay M. Gyula Ybl-díjas építész munkássága

1.3 Kovách István Ybl-díjas építész munkássága

1.4 Hollay György építész munkássága

1.5 Gózon Imre építész munkássága

Bevezetés

Tanulmányomban a modern városközpontok rehabilitációs lehetőségeit szeretném feltárni és összegezni Veszprém példáján keresztül. Minden város és így azok belvárosa is különböző, még ha az a szocializmus évtizedeiben, más központokkal jelentős hasonlóságokat mutatva jött is létre. Ugyanakkor könnyen belátható, hogy a korszerűsítés, a rehabilitáció szempontjából ezek a városközpontok hordoznak azonos problémákat, nem is beszélve magáról a beruházás folyamatáról. Ez utóbbi országonként jelentős eltéréseket mutat ugyan, de a hazai gyakorlat nehézségeinek jelentős része Magyarországon általánosnak mondható. A döntési hatáskörök elmosódása és az építésztervező tekintélyének gyengülése mára odavezetett, hogy egy ilyen összetett, különösen komplex szakmai látásmódot igénylő feladat során a tervezőt a döntéshozókkal, a hatóságokkal és más szereplőkkel folytatott küzdelmek a korábbiakhoz képest nagyobb mértékben felőrlik, a szerteágazó építészeti és városépítészeti problémák megoldására pedig egyre kevesebb idő és energia jut. A fentiek pedig a legtöbb esetben negatív irányban hatnak a megvalósuló beruházásra. Ezért fontos, hogy a folyamat előre áttekinthető legyen és a várható nehézségekre fel lehessen készülni.

Az előbbiek tükrében úgy gondolom, hogy a veszprémi belváros rehabilitáció tanulságainak összegyűjtése és rendszerezése más magyar városok modern központjainak rehabilitációja során is segítséget jelenthet. **A kutatásom során tehát az a célom, hogy összegyűjtsem a Veszprém modern városközpontjának rehabilitációja során felmerült városszerkezeti, építészeti problémákat és az azokra adott válaszokat. Evvel párhuzamosan szeretném a tervezés és a megvalósulás folyamatát is elemezni és annak nehézségeit tervezői szempontból feltárni.**

Eddigi szakmai pályafutásom meghatározó időszaka volt az a négy év, melynek során részt vettem a veszprémi belváros-rehabilitáció I. és I/B (azaz második) ütemének tervezésében. Az említett projekt részét képezte a belvárosi köztérrendszer funkcióbővítő rehabilitációja valamint több városközponti épület homlokzatfelújítása és bővítése. Értekezésem írása közben így elsősorban saját tapasztalataimra támaszkodva igyekszem összegezni a veszprémi városközpont rehabilitációja során felszínre került kérdéseket és az elért eredményeket. Ugyanakkor szeretném szem előtt tartani a régióban megvalósult hasonló beruházásokat és azok hatásait is.

A szocializmus időszakában nagyon sok városban folytak jelentős építkezések, átalakítások. Magyarországon és a többi volt szocialista országban a politikai vezetést és ennek következtében a szakmát is foglalkoztató egyik legjelentősebb városszerkezési kérdés a „modern” városközpontok létrehozása, illetve a meglévők modernizálása volt.

Körülbelül húsz-harminc évvel később, a kétezres évek elejétől a régió országaiban megjelent az igény a szocializmus idején épült modern városközpontok rehabilitálására. Mára sok Közép- illetve Kelet-európai város központja újult meg részben vagy egészben, ugyanakkor sajnálatos módon a legtöbb ilyen jellegű kísérlet vagy nem járt együtt jó minőségű városépítészeti, építészeti megoldásokkal vagy nem tudott átfogó módon (köztérrendszer, közlekedési hálózat, épületek) megvalósulni. A teljesség érdekében meg kell jegyezni azt is, hogy a rendszerváltás utáni évtizedek politikai és gazdasági mechanizmusai, a korszak negatív megítélése a legtöbb érintett országban nem segítették ezt a folyamatot. Ha meg is valósult néhány kiemelkedő minőségű példa, az is általában az adott rehabilitáció előkészítésében és megvalósításában közreműködő személyek elszántságának és a szerencsés körülményeknek tudható be.

Velenje felújított belvárosi közttere

A Szlovéniában, gyönyörű természeti környezetben található bányásztelepülés Velenje, bizonyos tekintetben Veszprém központjával is párhuzamba állítható belvárosa, ez utóbbiak közé tartozik. Nem azért, mert a rehabilitáció mindenre kiterjedően megvalósult, sokkal inkább azért, mert ami megvalósult az egy nagyon alaposan átgondolt és mértéktartó koncepció részeként jött létre. A tervezőknek sikerült a köztérrendszert olyan módon fejleszteniük, hogy az a természeti és épített környezet adta lehetőségeket maximálisan kihasználja és a környezet egyes elemei között összetartó erőt hoz létre. Az a fajta tervezői érzékenység és nyitottság, ami a megvalósult beruházáson érezhető, hozzájárulhatott ahhoz, hogy átfogó és példaértékű megoldás szülessen.

1. Fejezet: Történeti áttekintés és előzmények

1.1 Veszprém városa

Veszprém elhelyezkedése

Veszprém ma mind gazdasági, mind kulturális értelemben véve a közép-dunántúli régió egyik meghatározó városa, a Székesfehérvár és Sopron között húzódó kulturális tengely része. Megyei jogú város, Veszprém megye központja. Szokás a királynék városának is nevezni, lévén, hogy Szent István király itt alapította az egyik első püspökséget és felelőségét, Gizellát itt koronázták magyar királynévá. Ezt követően több száz éven keresztül itt helyezték a koronát a magyar uralkodók hitveseinek fejére.

A város elhelyezkedése rendkívül előnyös: a Bakony lábánál, a Balaton északi partjától mindössze tíz kilométerre terül el. Változatos domborzata, a festői természeti környezet közelsége és izgalmas épített öröksége mind hozzájárulnak népszerűségéhez. Domborzata, melynek köszönhetően a természeti és az épített környezet itt nem válik élesen el, helyette határai elmosódnak, -hozzájárul a város természetközelségéhez és változatos szabadtér-rendszeréhez.

Veszprém különleges terepadottságait az is jól érzékelteti, hogy több helyen úgy említik, mint a város, amely öt dombra épült. A fentiekkel ellentétben, a valóságban, egy Veszprémi fennsíkrol beszélhetünk, melyet a kacskaringós vonalat leíró Séd patak völgye tagol, hozzájárulva a különböző városrészek kialakulásához is.

A városról és környezetéről Hamvas Béla is említést tesz *Öt géniusz* című művében, mikor Dél géniuszáról ír: „Dunántúl délnyugati sarkában fekszik, délnyugatról északkeletre nyúló körülbelül

másfél megye területén. Ha az ember északról, Sopron felől közelíti meg, akkor éri el, amikor a dombok elkezdnek kisimulni. Ha keletről érkeznek a Balatonon átkelve, a határ Badacsony és a Szentgyörgyhegy fölött húzódik Tapolca és Sümeg között. Úgy látszik az ember az előbbihez képest világosabb és melegebb földre ér. A napfény fehérebb, majdnem olyan fehér, mint a Földközi-tenger fölött..... Ez nem a Kárpát-medence. Mintha a Karszton átnyúlna, ez az Adria fehérebb, tisztább, világosabb és melegebb tája. A délnyugati sarok legközelebbi rokona nem Somogy, hanem a Provence és Isztria és Dalmácia, és közelebb áll Attikához, mint Gyórhöz, vagy Fejérhez..... Kemenesalja fővárosa nem Budapest, hanem Athén. Odatartozik, nem nyelvben, vagy szokásban, vagy vér szerint, hanem ennél fontosabb és lényegesebb rokonság, géniusza szerint.....Egyébként Dél géniuszának ez a helye a Duna-medencében sok tájat sugároz be. A Balaton zalai partján és Veszprém körül van ilyen táj.....

E táj sok olasz vidéknél déliesebb. Talán, mert a tenger messzebb van, a langyos párát és a szikrázó fényt jobban kell szeretnie. Mikor ezt a vidéket az északnyugati szél járja át és felhő takarja, megsűrűl és meg sem ismerni. Mikor aztán a nap kisüt, a fű zöldebb, a házak falai fehérebbek, az ég kékebb..... A fény az embert is átsugározza, a dolgokba is bevilágít és a gyümölcs íze is világosabb. Délnyugat erről az oldottságról ismerhető fel. Sehol semmi túlzás, izzasztó erő kifejtés. Ez az oldottság a tájban, az emberben, a dolgokban, a közösségben, a beszédben, a mozgásban.....

Mindez itt csak alig tény, inkább varázslat és fátyol alatt. Ha ez a föld itt virágzana, biztos, hogy az emberek arca derültebb lenne, a zöld és világos lankákon oldottabb élet fakadna. Kevesebb lenne a bosszú és az élet és az irigység. De, hogy nincs így egészen, kis szikra mégis mindenkiben él. Nincsen ember, nincs madár, ló, kutya, egyetlen szem cseresznye, amelyben kicsiny lélekként Dél géniusza ne parázslana. És gyakran látni, hogy a parázs fellobban és a szelíd szépségen maga is csodálkozik..... Az egész országban ez az egyetlen hely, ahol az ember tudja, hogy az élet akkor magasrendű, ha művészi. Nem úgy, hogy esztétikus, hanem úgy, hogy orfikus, vagyis, hogy az ember az éneklő világban, a kozmosz-aoidészen él és az elemekkel együtt énekel.....Az életnek zenének kell lenni a családban és a szerelemben és a tanulásban és a beszédben és a közügyekben és az étkezésben és amit a természet nyújt, újra meg kell alkotni szenvedéllyel és értelemmel, megformálni és fölemelni. Mindebből itt e sarokban már alig van valami és a titkot csak a géniusz őrzi.”¹

Veszprém közel hatvanezer fős lakosságával középvárosnak minősül. Ugyanakkor jelentős kulturális és művészeti életnek ad helyet. Amihez az egyetemen, a nagyszámú középfokú oktatási intézményen túl a városban működő Csermák Antal Zeneiskola, a két színi társulat, a várban működő galériák, kortárs művészeti gyűjtemények (Vass László gyűjtemény, a Dubniczay házat is üzemeltető Csikász Galéria és Művészetek háza), a múzeumok (Laczkó Dezső múzeum, a veszprémi érsekség kommunikációs központja és múzeuma, a Szaléziánium) és a könyvtárak is hozzájárulnak. Fontos szót ejteni arról is, hogy az utóbbi évtizedekben több tehetséges képzőművész élt a városban hosszabb-rövidebb ideig, akik nem csak a kulturális élet gazdagságához, de a közzgondolkodás formálásához is hozzájárultak. Ilyen volt például a punk festő, Szilágyi László is, akinek nevét ma a belvárosban található utcagaléria is viseli. Témánk szempontjából az is érdekes, hogy napjainkban a városban, méretéhez viszonyítva, kifejezetten sok építész él. Van akit a természeti táj és az épített környezet szépsége és összhangja vonzott erre a településre és vannak olyanok is, akiket pont az itt átélhető szépség indított el pályájukon és tértek vissza később szülőföldjükre, hogy kamatoztassák a megszerzett tudásukat.

¹ HAMVAS Béla: *Az öt géniusz*. Budapest: Életünk szerkesztősége és a Magyar Írók Szövetsége Nyugat-Magyarországi Csoportja, 9-10.

Napjainkban készült légifelvétel Veszprém belvárosáról

1.2 Veszprém várostörténete

Annak érdekében, hogy a Veszprémben az 1950-es évektől elindult változások jelentőségét érzékelhessük, fontos, hogy a város kalandos és sok nehézséggel tűzdelt történetéről áttekintést kapjunk.

Az Árpád-kori település fejlődését nagymértékben befolyásolta a püspöki székhely-szerep. A gyarapodás megszűnése és a környező városokhoz viszonyított lemaradása a török hódoltság időszakában kezdődött. Ebben az időben végvárként funkcionált, ami a lakosság jelentős részének elköltözését eredményezte.²

A Dunántúli városok között szerepe sokáig másodlagos volt. Mai nézőpontból érdekesnek tűnhet például, hogy Pápa városa a török hódoltságtól a második világháború befejezéséig nagyobb és fejlettebb városnak számított, mint Veszprém.

A fejlődést gátolta az is, hogy az első magyarországi vasútvonalak elkerülték Veszprémet. Mivel a gabonakereskedelem központjai a vasútvonalak mentén jöttek létre, ezért a város gabonapiaca sokáig hanyatlott. Az sem kedvezett a városnak, hogy a hagyományos céhesipar hanyatlását követően az azokat felváltó modern gyárak létesülése nagyon lassan zajlott.

Az idő teltével viszont mind a város vasúti kapcsolata, mind infrastruktúrája sokat fejlődött. 1896-ra kiépült a víz-, 1908-ra pedig az elektromos hálózat. A tizenkilencedik század második felében a közoktatás terén is jelentős fejlődés ment végbe. Megnyílt az irgalmas nővérek és az angolkisasszonyok iskolája, az iparostanonc-iskola, az állami polgári fiúiskola és a felsőkereskedelmi iskola.

A város fejlődését jelzi az is, hogy több, a város ma is meghatározó középülete épült a századfordulón. Az új Vármegyeháza (1885–87), a Postapalota (1901), a mai Eötvös Károly Megyei Könyvtár (1902), a Megyei Bíróság (1905), a Károly-templom (1907) és a Petőfi Színház (1908), valamint a Szent Mihály-székesegyház átalakítása (1907–1910) is ebben az időben valósult meg. De ekkor jöttek létre az Óváros tér, a Rákóczi utca és a Szabadság tér szecessziós-eklektikus polgárházai is.

A város gazdasági fejlődése az 1930-as években vett igazán nagy lendületet, amikor jelentős hadiipar települt ide. 1930-ban a közigazgatás átszervezésével összefüggésben az összes többi rendezett tanácsú városhoz hasonlóan Veszprém is megyei város lett. Ezekben az években készült el a városon átvezető 8-as számú főútvonal is, ami Székesfehérvár és az osztrák határ között húzódik. Az út részeként épült meg az ország egyik legnagyobb viaduktja, a Szent István völgyhíd, mely később Veszprém szimbólumává is vált. Az előbbieket a második világháború idején már hátrányt is jelentettek, hisz a várost jelentős hadiüzemei miatt több bombatámadás is érte. 1944. július 8-án az amerikai csapatok többek között Veszprémet is bombázták, amikor a helyi katonai repülőtéren többen is életüket veszítették vagy megsérültek. Még ma sem egyértelmű, hogy a Viadukt középső ívét 1945. március 21-én éjjel a visszavonuló német csapatok robbantották-e fel, vagy pedig egy szovjet bomba

² NAGY Szabolcs (2012): „Rekonstrukció” és „Rehabilitáció”, Veszprém belvárosának Kádár-kori „modernizálása”. KATONA Csaba, KOLTAI Gábor, RÁCZ Attila, SZÜTS István Gergely: *A Közép-dunántúli régió városainak szocialista kori története*, Legenda Közművelődési Egyesület, Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára, Budapest – Veszprém. 187-206.

rombolta le. A háború után hatalomra kerülő szocialista országvezetés nagyon fontos szerepet szánt a térségnek és a városnak. A magyar nehézipar központját szerették volna itt kiépíteni és ezzel Veszprém új fejlődési pályára állt. Az 1949-ben alapított vegyipari egyetem (ma Pannon Egyetem) és az előző időszakban, a harmincas években létesített környékbeli vegyipari üzemek jelentették a fejlesztések alapját. A fenti cél elérése érdekében két országos kutatóintézetet: a Nehézipari Kutató Intézetet és a Magyar Ásványolaj és Földgáz Kísérleti Intézetet is idetelepítették.³ A magasabb szinteken eldöntött városduzzasztás más hatásokkal együtt elérte célját. A második világháború befejezésekor húszeszeres város lakossága gyorsan nőtt és a rendszerváltás időszakában már meghaladta a hatvanezer főt. A városba települők elhelyezésére nagy kiterjedésű lakótelepek épültek. Ilyenek a városközpont és a vasútállomás közti Jutasi lakótelep, a város délkeleti részében található Cholnoky lakótelep és az egyetemi városrészben található Hóvirágtelep, valamint az Egry József utcai lakótelep.

A fejlesztések kapcsán Pap János,- korábbi belügyminiszter, miniszterelnök-helyettes, sokáig regnáló, nagyhatalmú megyei párttitkár, aki Brusznai Árpád kivégzésének érdekében személyesen közbenjárt,- *Veszprém a korszerű városfejlesztés útján* című cikkében azt írja: „A hazánkban folyó történelmi jelentőségű átalakulások eredményeként Veszprém város életében is az elmúlt huszonöt esztendő alatt alapvető változások következtek be. Veszprém az elmúlt negyedszázad alatt többet fejlődött, mint azelőtt bármikor, és a mi városunkban is az alapvető változást az országban folyó szocialista építőmunka, és a vele együtt járó nagy társadalmi átalakulás hozta meg. A munkáshatalom létrejötte és a szocializmus építése jelentette Veszprém város fejlődésében azt az alapvető változást, amelynek eredményeként az új követelményeknek megfelelően kellett a város további fejlődését meghatározni. Az adottságok helyes felismerése, és a jelentkező társadalmi szükséglet követelte meg az ország és a megye vezetésétől, hogy az elmúlt huszonöt év alatt egy sor olyan intézményt – és vele együtt természetesen épületet is – telepítsen Veszprémbe, mint a Vegyipari Egyetem, a Nehézipari Kutató Intézet, a Magyar Ásványolaj és Földgáz Kísérleti Intézet, az ezeket kiszolgáló egyéb létesítmények, lakótelepek, különböző középületek, oktatási épületek – vegyipari technikum, új gimnázium – létesítése, egészségügyi ellátás javítása stb.(.....) Az elmúlt évek során ismerte fel a megye és a város vezetősége, hogy Veszprém városnak sokkal jobban kell szolgálni a körülötte levő jelentős iparvidék igényeinek városi szintű kielégítését is.(.....) Ugyancsak a város gáz-, víz- és csatorna hálózatának teljes rekonstrukciója, illetve átépítése ezeknek az időszakoknak a feladatát jelenti, hogy ezzel alapját teremtsük meg a város további gyorsütemű növekedésének, amely minden valószínűség szerint túl fogja haladni a jelenlegi mérsékelt ütemű elképzeléseinket, és valószínű az 1980-as években megközelíti az 50-60 ezres lélekszámot.”⁴

A fenti korszak fejlesztéseinek átfogó módon történő megítélése véleményem szerint nem könnyű feladat. Veszprém települése ennek a korszaknak a hatásai nélkül más város lenne, mint amilyen napjainkban és ennek ugyanúgy vannak negatív és pozitív vetületei is. A városkép valószínűleg egységesebb lenne, az épített környezet erőteljesebben közvetítené a történeti folytonosságot, de a városi reprezentáció és helykijelölő szerep is másként alakult volna, a kisebb lépték, a kevesebb lakos miatt pedig valószínűsíthető, hogy nem lenne a maihoz hasonló, sokrétű helyi kulturális- és művészeti élet sem.

A fenti cikk így folytatódik: „...A város vezetői és a lakosság számára mindez sok áldozattal járt, amelyet szívesen vállalt mindenki a sokkal szebb és jobb reményében. Példaként talán csak annyit említenék meg, hogy mintegy 256 lakás számlálása vált szükségessé, s ezen az áron sikerült megvalósítani Veszprém városnak valóban modern, minden igényt kielégítő központját. Külön dicséret

³ NAGY Szabolcs (2012): „Rekonstrukció” és „Rehabilitáció”, Veszprém belvárosának Kádár-kori „modernizálása”. KATONA Csaba, KOLTAI Gábor, RÁCZ Attila, SZŰTS István Gergely: *A Közép-dunántúli régió városainak szocialista kori története*, Legenda Közművelődési Egyesület, Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára, Budapest – Veszprém. 187-206.

⁴ Papp 1969. idézte: NAGY Szabolcs (2012): „Rekonstrukció” és „Rehabilitáció”, Veszprém belvárosának Kádár-kori „modernizálása”. KATONA Csaba, KOLTAI Gábor, RÁCZ Attila, SZŰTS István Gergely: *A Közép-dunántúli régió városainak szocialista kori története*, Legenda Közművelődési Egyesület, Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára, Budapest – Veszprém. 187-206.

illeti a tervező kollektíva munkáját, akik véleményem szerint kiválóan oldották meg ebben az ezeréves városban modern városközpont kialakítását úgy, hogy az szervesen kapcsolódjon a régi történelmi városmaghoz, így alakítva egy egységes várost.....”⁵

1.3 A Vásárállás és a Cserhát városrész története, a modern városközpont kiépülése

A következőkben a modern városközpont kiépülésének az 1960-as években megkezdett folyamatát és annak előzményeit ismertetem röviden. Bemutatom a korábban a város ezen részén álló Cserhát és Vásárállás városrészek téri szerkezetét. A fejezet végén kitérek a városközpont megvalósulása és a 2012-ben megkezdett rehabilitáció között eltelt időszak belvárosi fejlesztéseire is.

Veszprém 1857-ben készült térképe

A Kossuth utca középső szakaszának északi térfala 1960 előtt

Veszprém rendkívül változatos felszíne a belvárosi utca és térhálózat kialakulása során fontos szerepet játszott. A város délkeleti részén volt a legegyenletesebb a dolomítfennsík, ezért itt alakult ki a főútvonalak találkozási pontja. A településre érkező utak (a Jutasi út, a Győri út, a mezőföldi utak, a Székesfehérvári út, a Szabadi út és az Örsi később Füredi út) legyezőszerű hálózatot rajzoltak ki. Az útvonalak elágazásaiban, kereszteződéseiben több helyen terek jöttek létre: a Bajcsy-Zsilinszky és a Mártírok útja találkozásánál az egykori József majd Károly tér, a Szabadi útról a berényi szőlőhegyre vezető út kiágazásánál a Vörösmarty tér. (Igaz ez utóbbi létrejöttét az egykor itt elterülő Balogh-tónak is köszönheti, melyet 1895-ben töltöttek fel.) Az egykori Palotai utca (ma Kossuth utca) és a Jutasi út

⁵ Papp 1969. idézte: NAGY Szabolcs (2012): „Rekonstrukció” és „Rehabilitáció”, Veszprém belvárosának Kádárkori „modernizálása”. KATONA Csaba, KOLTAI Gábor, RÁCZ Attila, SZŰTS István Gergely: A Közép-dunántúli régió városainak szocialista kori története, Legenda Közművelődési Egyesület, Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára, Budapest – Veszprém. 187-206.

találkozásánál kialakuló tér pedig Széna tér néven volt ismert.⁶ Ez utóbbihoz sarkosan kapcsolódott az egykori Vásártér, melyet a Palotai utcától egy ház sor választott csak el. A város legnagyobb vásártere és környezete a Vásárállás nevet kapta. A ma Szent Imre nevét viselő, karakterét elsősorban az 1960-as évek során elnyerő reprezentatív tér térképileg ugyan nagyrészt egybeesik az egykori Vásártérrel, ugyanakkor jól látható nagymértékű átalakulása. Térszerkezetileg a legnagyobb változást e tekintetben az egykori Palotai út (ma Kossuth utca) és a Vásártér közti ház sor elbontása, valamint a tér túloldalán a Veszprém Hotel megépítése jelentette. Ez utóbbi összefüggésben áll azzal, hogy a Kossuth utca sétálóutcává alakítása érdekében egykori járműforgalma áttevődött a mai Brusznai és Mindszenty utcára (a Budapest utca belső szakaszát ma így nevezik). A Vásártér egykori térfalait alkotó épületek közül ma már csak a klasszicista Rosos-kúria, a Balassi-kúria és a Békeffy-kúria állnak. Mind három épület jelentős szerepet játszik ugyan Veszprém mai városképében is, de a hotel megépülése óta már nem a tér, hanem a közlekedési tengely térfalát képezik.

Az egykori vásártér felszínét dolomit kőzet alkotta, mely természetes lejtésének köszönhetően jól tisztult (igaz ez utóbbi azért okozott kisebb problémákat az alacsonyabban fekvő épületek esetében) és kellően szilárd volt. A tér és a köré épült mezővárosi (egyszintesnél nem magasabb) épületek alkotta térfalak emberközeli léptéke és egységes megjelenése előnyös összképet eredményezett. Ugyanakkor a térfalak a tér méreteihez viszonyítva több helyen léptéktelenül alacsonynak hatottak. További problémát jelentettek a helyenként (elsősorban a tömbök sarkain) előbukkanó telekbelsőkből kilátszó bővítvények, alacsony minőségű épületek, épületrészek. A fentiek tükrében megállapítható, hogy a városrész fejlesztése az 1960-as évekre aktuálissá vált. Az, hogy milyen célok mentén és milyen módon történjen, azt a korszak és a szocialista városfejlesztés alapelvei nagyban behatárolták. Nincs nyoma és az akkor a terveken dolgozó építészek sem számoltak be róla, hogy az alapkérdésekről (a bontás mértéke, a meglévő városi szövethez történő illeszkedés mikéntje) jelentős szakmai viták folytak volna (egy forrás szerint a Lakóterven belül Finta József a készítés alatt álló tervek kritikával illette). A célok egyértelműen a megyei jogú városhoz „méltó” városközpont létesítése és a növekvő számú lakosság megfelelő szintű ellátása (szolgáltatások, üzletek) voltak. A szocialista városfejlesztés hevében a Vásártér és környezete sajnálatos módon teljesen átalakult, de a helyén országos viszonylatban is kiemelkedő minőségű modern épületállomány jött létre. Az új városközpont első elemei a hotel, a pártház és a Bástya áruház voltak. A második lépésben pedig a belvárosi kereskedelmi központot és a Húszemeletest, majd a Kossuth utca 21. szám alatti lakóházat valósították meg. A telepítés hibájaként róható fel, hogy nem próbálta meg szervezesebben folytatni a város térszerkezetét, vagy a lépték tekintetében nem törekedett jobb illeszkedésre. De ha megnézzük az akkori elképzeléseket, érthetővé válik, hogy a tervezők milyen más szempontok figyelembe vételével készítették a központ terveit. Végül a modern belváros csak részben valósult meg, - anyagi okok és a városlakókban a nagymértékű bontások kiváltotta ellenérzés miatt. Az 1978 és 1991 közti időszakban pedig már a meglévő települési szövet megőrzése lebegett a Veszprémterv vezető építészeinek, Ruttkay M. Gyulának a szeme előtt, mikor a Kossuth Lajos utca északi oldalán álló tömb rehabilitációját és a köztérrendszer átalakítását tervezte. A fentiek jól illusztrálják a korszak és az építészeti hozzáállás változását is, hiszen Ruttkay az 1960-as, 1970-es években még Ajka belvárosának fejlesztésén dolgozott, ahol Veszprémhez hasonlóan jelentős bontások árán épült ki a teljesen új épületekből álló modern városközpont.

⁶ MÁRKUSNÉ Vörös Hajnalka: *Vásárállás*. Veszprém: A Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára, 2015, 14-17.

Az egykori párház keleti homlokzata

Veszprém belvárosának legutóbbi, 2012 és 2015 közti rehabilitációja nagyon időszerű volt. Előtte ugyanis több mint húsz éven keresztül nem újították fel és nem korszerűsítették a belvárosi köztérket és a legtöbb épület megjelenése is leromlott képet festett. A burkolt felületek több helyen hiányosak lettek, a köztéri elemek, utcabútorok javarészt elhasználódtak, az egymást túlharsogni vágyó reklámok ellepték az amúgy is rossz állapotú épülethomlokzatokat. Ezeknél azonban sokkal jelentősebbek voltak a megváltozott használatból, az átalakult városi környezetből következő téri problémák, valamint a belvárosi épületállomány heterogenitásából fakadó városszerkezeti és vizuális feszültségek.

A terveket irodánk, a Veszprémi Építész Műhely Kft., a Főmterv Zrt. és a Speos Kft. készítette. A város lakossága részéről a beruházás előkészítését és megvalósítását nagy figyelem és élénk véleménynyilvánítás kísérte. A modern városközpont a hozzá kapcsolódó bontások miatt sokakban még ma is negatív érzéseket ébreszt. A tényszerű érvek (a beruházás költségkerete, a tulajdonviszonyok) később a legtöbb hozzászólót meggyőzték arról, hogy nincs lehetőség a hatvanas években elpusztult épületek és térrendszer visszaépítésére. Tervezői oldalról mi azt képviseltük, hogy a városközpont eredeti állapotának „visszaépítése” akkor sem lenne jó megoldás, ha a beruházás költségkerete azt lehetővé tenné. Az ugyanis múltunk egy szeletének ismételt eltörlésével járna együtt, és nagymértékű bontásokat vonna maga után, tehát hasonló hibákat követnénk el, mint elődeink. Ehelyett lehetőségünk nyílt arra, hogy a korábbi időszakok épített örökségének használhatóságát javítsuk, a városszerkezeten ejtett sebeket begyógyítsuk és a különböző időszakokban született elemeket egységes rendszerbe foglaljuk.

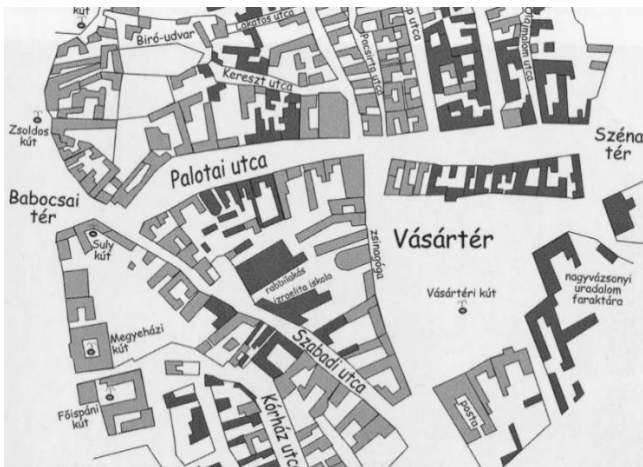
A munka során átélt kudarcok és örömeik tükrében nehéz tárgyilagosan megítélni, hogy céljainkat milyen mértékben sikerült megvalósítanunk. Dolgozatomban erre mégis kísérletet teszek.

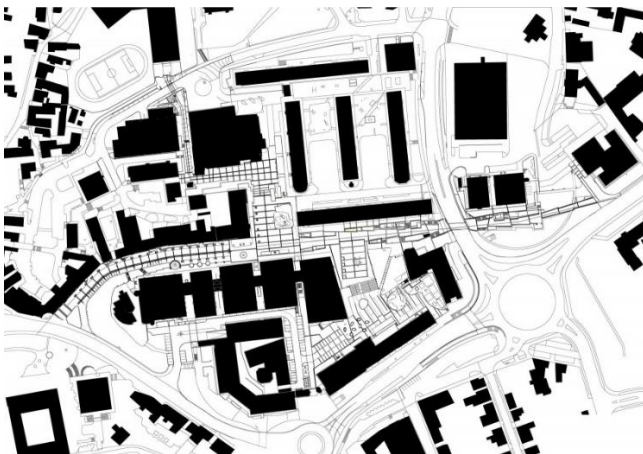
Veszprém belvárosa a második katonai felmérés időszakában, a tizenkilencedik században

Veszprém belvárosa egy 1928-as térképen

Veszprém belvárosa a Vásártérrel 1960 előtt

Veszprém városközpontja napjainkban

2. Fejezet: Veszprém modern városközpontjának rehabilitációja (2012-2015)

2.1 A veszprémi belváros-rehabilitáció során felmerült építészeti kérdések összegzése

A veszprémi belváros megújulása során felmerülő problémák alapvetően vagy városépítészeti - építészeti jellegűek vagy a tervezés - megvalósítás folyamatához köthetők. Ez

utóbbiak jelentősége abban áll, hogy újabb építészeti problémákhoz vezethetnek, illetve akadályt jelenthetnek a meglévők megoldása terén is. Egyaránt kihathatnak a megvalósuló felújítás és korszerűsítés építészeti minőségére, egységességére és használhatóságára.

Először a városszerkezeti, építészeti problémákat veszem sorra, majd a következő fejezetben nyújtok áttekintést a tervezés és megvalósítás folyamatáról és gyűjtöm össze annak nehézségeit. A problémákat lépték szerint összegzem, a nagyobb összefüggések felől a kisebb, épület szintű, vagy a részletképzésekben jelentkezők felé haladva.

Az egyik városépítészeti jelentőségű probléma, Veszprém modern városközpontja esetében is, a belvárosoknál általánosnak mondható **megnövekedett gépjárműforgalom** és az ehhez kapcsolódó parkolási nehézségek. Ha visszamegyünk az 1960-as évekig, akkor megállapíthatjuk, hogy az akkori belvárosi fejlesztések egyik pozitív hozadéka a Kossuth utca gépjárműforgalmának megszüntetése és sétálóutcává minősítése volt. A gépkocsival járható, a várost kelet-nyugati irányban átszelő útvonal, - sok a nyomvonal vezetésével kapcsolatos vita után (lásd a korábbi, többek között Kiss Tamás által készített rendezési terveket), - ekkor került át innen a mai Brusznai Árpád utca - Mindszenty József utca - Budapest út által leírt íves útvonalra. Véleményem szerint ez volt az egyik olyan meghatározó lépés, mely a város jelentőségéhez méltó belváros létrejöttét eredményezte. Ugyanakkor velejárója volt, hogy az üzletházak feltöltését hátulról, a párhuzamos szervizutakról oldották meg (Belvárosi Kereskedelmi Központ, Bástya Áruház és Vár Áruház). Ez nem is jelentett gondot sokáig, de ahogy a város tovább fejlődött, a gyalogosok kezdtek új, rövidebb útvonalakat találni, a gépkocsiforgalom pedig nőtt és vele a parkolóhelyek iránti igény is növekedett. Az épületek használata az eredetileg tervezettől eltérően zajlott, - időközben átalakították, bővítették azokat. A vásárlói útvonalak és a gazdasági feltöltés útvonalai is keveredni kezdtek, ami végül közlekedési nehézségeket és káoszt eredményezett. Az is tény, hogy az 1970-es, 1980-as évek során, elsősorban a belváros északi oldalán, az egykori Cserhát városrész területén, nagy parkolókat létesítettek. Az akkori tervezők, koncepciójuk átgondoltságát igazolva, többször hivatkoztak is erre. A kétezres évekre azonban ezek a parkolók már messze kevésnek bizonyultak. Ezért a belváros-rehabilitáció koncepciótervében javaslatot tettünk egy új és egy félig új parkolóház létesítésére a belváros peremén. Az egyik a mai OTP bankfiók és Bányatröszt épülete mellett, a Belvárosi Kereskedelmi Központ mögött található parkolólemez egy szint ráépítésével megvalósuló bővítése. A másik pedig a Vár Áruház szomszédságában, a Bagolyvár utcában eredetileg is parkolóként funkcionáló területen újonnan létesítendő parkolóház volt. Ez utóbbi 2013-ban meg is valósult a belváros-rehabilitáció I. ütemének keretében, felduzzasztott programmal, az A211 építésziroda tervei alapján. A parkolóház megjelenése és méretei vitathatóak – különösen a koncepciótervben megfogalmazott könnyed épülettömeg tükrében. Előnye ugyanakkor, hogy a domborzati viszonyoknak köszönhetően sikerült úgy elhelyezni, hogy nagy tömege egyik oldaláról rejtve marad.

Tervezői álláspontunk szerint a város érdekét az szolgálná, ha több helyen valósulhatnának meg kisebb méretű parkolók. Például néhány szintes parkolólemezek, melyek a domborzati adottságok kihasználása mellett nem jelentenének aránytalanul nagy befektetést és a városképet sem érintenék negatívan. De ami talán a legfontosabb, nem okoznának koncentrált módon jelentős mértékű forgalomnövekedést, mint a nagyméretű parkolóházak. Noha ennek kapcsán konkrét helyszínekre is tettünk javaslatokat, ezt a gondolatot a város vezetése eddig nem érezte magáénak. E tekintetben példaként szolgálhat számunkra Velenje belvárosa, ahol egy a tájépítészeti kompozíció részeként formált, könnyed tömegképzésű és kis léptékű parkolóházat építettek a rehabilitáció során, amely a kiegészítő funkcióknak és a rendkívül finom és plasztikus homlokzatképzésnek köszönhetően a városközpont friss és karakteres elemévé vált.

A modern városközpontok esetében gyakran városépítészeti, térképzési problémát jelent a túlszellős beépítés, **a köztérrendszer aránytalan tágassága** vagy a léptéktelenség. Ez Veszprém esetében eredetileg is csak mérsékelten volt érzékelhető. Kevésbé a beépítés vagy a köztérrendszer összefüggésében, sokkal inkább néhány meghatározó épület okoz jelentős léptékbeli problémát (a Húszemeletes és a Kossuth utca melletti hosszú lakóház). Részben azért is lehet ez így, mert a modern városközpont csak részben valósult meg. Másrészt az akkor, e feladatokkal foglalkozó tervezők, - ha nem is minden esetben jártak el kellő körültekintéssel, - az újonnan épülő

köztérrendszer méreteit és arányrendszerét meglátásom szerint igyekeztek a meglévőkhöz igazítani. Ez érzékelhető abból is, hogy az 1960-as években kialakított legterebélyesebb tér, a Fő tér (ma Szent Imre tér) mérete is kisebb volt, mint a korábbi vásártéré. A köztérrendszer léptéke és rendje azért is kedvező, mert úgy épül fel, hogy a történeti beépítés kisebb léptékű köztes terei fokozatosan folynak át az egyre tágasabb, nagyvonalúbb és reprezentatívabb közterekbe. A szerencsés lépték megtalálását valószínűleg a domborzati adottságok is segítették.

A fentiek tükrében a belváros 2012-től megvalósuló rehabilitációja során a **közterek** esetében a feladatot számunkra inkább a **köztük lévő kapcsolatok, az összefüggések erősítése** jelentette. Másrészt kihívást jelentett a kétezres évekre a terek megerősödött, elburjánzott növényállománya, mely sok esetben térbeli problémákat okozott. Gátolta az átlátásokat, gyengítette a vizuális kapcsolatokat, megváltoztatta a térbeli helyzeteket, a terek arányait és akadályozta a funkcionális működést is. Ezért szükséges volt a meglévő növényállomány ritkítása, a növénytelepítés rendjének újra gondolása. Ez sok feszültséget szült. A hangadó városlakók jelentős része ugyanis nem látta át a helyzetet, de nyomást gyakorolt a döntéshozókra. Ennek eredményeképpen a köztérrendszer használata szempontjából kedvezőtlen, kompromisszumos megoldások is születtek. E tekintetben az építészeti, téralakítási érveket is felvonultató folyamatos kommunikáció sokat segített volna. A városi szövet szükséges mértékű sűrítése, amely a legtöbb esetben a téri koncepcióhoz igazodott, a másodlagos építményeknek nevezett pavilonoknak, kukatárolóknak, pergoláknak és az épületbővítményeknek köszönhetően valósult meg.

Már a koncepciótervet megelőző vizsgálatok során kiderült, hogy a város és a belváros jövője szempontjából az egyik legfontosabb **teendő a gyalogos tengelyek egyértelműsítése és erősítése**, a városi szintű összefüggések feltárása lesz.

Ennek egyik legreprezentatívabb eleme a Jutasi út alatt átvezető, elavult, lépcsőkön megközelíthető aluljáró átépítése, a Kossuth utca felső szakaszának rámpásítása és az utca Budapest útig történő meghosszabbítása volt. A köztérrendszer megújulásának legnagyobb léptékű beavatkozása nem csak a Kossuth utca méltó és szervezettebb csatlakozását szolgálja, hanem a táguló városközpont két részre szakadásának a megakadályozását is.

Az egykori Séd Mozi (ma Hangvilla) előtti park rendezése során a fő szempont szintén a gyalogos átkötések és megközelítések biztosítása volt. E terület kitüntetett szerepe abban áll, hogy itt jön létre a gyalogos tengely, amely a kulturális városrészt a modern városközponttal összekapcsolja. Kevésbé látványos, ugyanakkor az egész városközpontra kiterjedő feladat volt az akadálymentes közlekedés biztosítása. Ezt a feladatot igyekeztünk a meglévő adottságok és a terepviszonyok adta lehetőségek segítségével a lehető legkisebb beavatkozásokkal, a legfinomabb módon kezelni.

Ha e tekintetben is górcső alá vesszük Velenje központját, akkor megfigyelhetjük, hogy a gyalogos kapcsolatok erősítése ott is elsődleges szempont volt. Egy korábban alulértékelt sétaútvonalat fejlesztettek karakteres sétánnyá, mely összefogja és új kontextusba helyezi az amúgy széthulló épített környezetet.

Veszprém modern városközpontjának rehabilitációja során **az egyik legerősebb szándékunk az volt, hogy a megújulás egységes módon történjen. Úgy, hogy mind a köztérrendszer, mind a megújuló épületek olyan összetartó erővel rendelkezzenek, amely képes az egész belvárost építészeti és téri értelemben összefogni.** Ez nem azt jelenti, hogy minden elemnek vagy épületnek közel egyformának kellene lennie. Sokkal inkább azt, hogy ugyanazon célok mentén, hasonló gondolati háttérrel, a fontosabb kérdésekben – a köztérrendszer és az egyes épületek rehabilitációja, továbbírása, kiegészítése és az új elemek telepítése - konszenzusos állásponttal valósuljon meg. Ez a - véleményem szerint egyébként megvalósítható - célkitűzés eddig Magyarország modern városközpontjainak rehabilitálása esetében csak elvétve jött létre, Veszprém esetében pedig a következő évek fejlesztéseinek kérdése, hogy a megújulás kohéziót vagy széthullást eredményez-e. Határozott lépések történtek az előbbi irányában, így az adottságok és az esélyek kedvezőek, de még vannak kérdéses elemek. A húszemeletes toronyház megtervezett, de meg nem valósult felújítása például jelentős kérdéseket hagyott nyitva.

Az átépített aluljáró és a gyalogos tengely meghosszabítása a Budapest út irányába

A **közterek** rendszerének fejlesztése során az egyik legfontosabb szempont az volt, hogy azok a megújulást követően **az új, megváltozott funkcionális igényeknek és elvárásoknak is feleljenek meg**. Veszprém jelenlegi vezetése már jó néhány éve azt szeretné elérni, hogy a város köztereit a lakosság ne csak kivételes alkalmakkor, de a hétköznapok során is hosszabb időre birtokba vehesse. Ennek érdekében számtalan attrakció, új, a pihenést, a kikapcsolódást szolgáló köztéri elem telepítésének lehetősége felmerült. Végül az anyagi korlátoknak hála, ezeket sikerült racionális keretek közé szorítani és az építészeti koncepcióhoz igazítani. Ettől függetlenül természetesen telepítettünk szökőkutat vízjátékkal, játszóteret, pihenőparkot, csobogókat, ivókutakat, rózsa-lugast, különböző ülőfelületeket, pergolákat, teraszokat és pavilonokat. Tervezési célkitűzésünk az volt, hogy a fent említett új és a meglévő, megtartandó köztéri elemek együtt váljanak egy egységes köztérrendszer integrált részévé. A kihívást az jelentette, hogy az így megnövekedett mennyiségű köztéri elem úgy legyen elhelyezve, hogy a terek más irányú használatát ne akadályozza és biztosított legyen a szabad átjárhatóság. Több év távlatából is úgy látom, hogy az új funkciók többsége valóban hasznosnak és hiánypótlónak bizonyult. Összefoglalva elmondható, hogy a közterek a megváltozott igényeknek megfelelően új elemekkel egészültek ki, melyek az egységesség irányába hatnak és nem kelnek külön életre.

A meglévő köztéri elemek megőrzése és integrálása a kontinuitás szempontjából megkerülhetetlen kérdést jelentett. A köztéri szobrok jelentős része szerencsére komoly kulturális és történelmi értéket képviselt és felújítható volt. Ezért a helyüket többnyire nem változtattuk, csak felújításra kerültek. Jellemzően a közvetlen környezetüket érték komolyabb változások (talapzat, burkolatok, ülőfelületek). Megpróbáltuk a környezetük alakításával, rendezettebb tételével, a megújuló köztérrendszer többi részéhez igazításával jobb helyzetet teremteni a számukra.

A belvárosban problémát jelentett, - és sajnos sok esetben még ma is azt jelent - a **nem rendeltetésszerű használat**, ami éppúgy jellemző volt több városközponti épületre, mint a szabadterekre. A rehabilitáció során szerettük volna elérni, hogy a meglévő épületállomány adottságait feltárva gondoljuk újra azok használatát. A tulajdonosok és a bérlők nem minden esetben látták át az épületek alaprajzi rendszeréből adódó lehetőségeket és sok esetben éppen a ház előnyeinek megszüntetésén fáradoztak, kárt okozva ezzel saját maguknak is. Több ilyen példát meg lehetne említeni a köztes terek beépítésétől kezdve a kirakatok átláthatatlanná tételén keresztül a zavaros és zsúfolt közösségi terekig. A legmeghatározóbb mégis az épületek belső tagolásának átalakítása. A modern kereskedelmi és szolgáltató épületek szempontjából a rendszerváltást követő privatizálási folyamat sok esetben azt eredményezte, hogy az eredetileg jó adottságú és tágas tereket felszabdalták, a rossz adottságú kis tereket pedig megpróbálták összenyitni. A rehabilitáció során

felújított épületek esetében e téren is történtek pozitív irányú lépések. A Belvárosi Kereskedelmi Központ korábban nagy területű, majd később felszabdalt eladóterei ma ismét egybefüggő tereket képeznek és minőségi árukat terjesztő üzleteknek adnak otthont. Hasonló módon a Vár Áruház csaknem egész földszintjét a SPAR élelmiszer áruház láncolat bérlti és a háttér helyiségeket leszámítva összefüggő eladótérként működteti.

A következő fejezetben részletekbe menően lesz szó arról, hogy a taglalt városépítészeti és építészeti problémákra milyen válaszokat adtunk, és hogy a meglévő, belvárosi köztérrendszert hogyan kíséreltük meg továbbírni és kiegészíteni.

2.2 A 2012-2015 között megvalósult veszprémi belváros-rehabilitáció elemzése

Ahogy a fentiekben már elemeztem, Veszprém belvárosának működését a kétezres évek elején egy tucat városszerkezeti, funkcionális probléma nehezítette. A belvárosi közterületek nagy része elhasználdott és nagyon leromlott képet mutatott. A belváros-rehabilitációs projektek megvalósításához abban az időben Európai Unió támogatásokra lehetett pályázni, ami arra készítette a város vezetését, hogy foglalkozni kezdjen a rehabilitáció előkészítésével. A belvárosi rehabilitáció támogatási pályázata során előnyt jelentett konzorciumi partnerek bevonása, így vált a projekt részévé többek között a magánkézben lévő Belvárosi Kereskedelmi Központ és Vár Áruház felújítása. Veszprém városközponti rehabilitációjának tervezésével Irodánk 2008-ban foglalkozott először Veszprém városközponti rehabilitációjának tervezésével. Feladatunk akkor a megoldandó problémák összegyűjtése, vizsgálati tanulmányok készítése volt. Később, 2009-ben közbeszerzés útján nyertük el a koncepcióterv elkészítésének feladatát. Ebben a tervezési fázisban már az egységes városközpont létesítése volt az egyik legfontosabb célkitűzésünk. A továbbiakban, ebből a szempontból szerencsés módon, a köztérrendszer tervezésén túl, lehetőségünk nyílt a Belvárosi Kereskedelmi Központ felújításának, bővítésének, a hozzá kapcsolódó húszemeletes lakóház valamint a Vár Áruház homlokzati felújításának tervezésével foglalkozni. A toronyház homlokzati felújítása azonban nem készült el és nem fejeződött be teljeskörűen a kereskedelmi központ felújítása sem. Mindezek elmaradása a projekt egységességét jelentős mértékben csorbította.

A következőkben a városközpont megújult és átalakult részeit mutatom be részletesebben (köztérrendszer, épülethomlokzatok és új bővítmények, másodlagos építmények) kitérve az adott építmények megújulás előtti problémáira és az azokra adott válaszokra is.

2.2.1 A belvárosi köztérrendszer rehabilitációja

A veszprémi belvárosi rehabilitáció eddig két ütemben valósult meg, az első ütem során a közterületek terveit irodánk, a Veszprémi Építész Műhely Kft., a Főmterv Zrt. és a Speos Kft. készítette. A második, - hivatalosan az I/B elnevezést viselő – ütemmel már csak irodánk foglalkozott (feladatunk a közterületek építészeti- és generáltervezése volt,- leszámítva a Zeneiskola előtti kis tér átalakítását, ahol az épület homlokzatfelújítását is tervező I-Quadrat Kft-vel működtünk együtt.) Veszprém belvárosi köztérrendszerének gerincét a Kossuth Lajos utca és az erre felfűződő két városi tér alkotja. A gyalogosforgalom szervezésében a Jutasi út alatt húzódó, a sétálóutcát a belváros keleti részével összekötő gyalogos aluljáró kulcsszerepet tölt be. A Kossuth utca erőteljes ívet leírva, keletről kapaszkodik fel a dolomit magaslat platójára, ahol aztán előbb északról, a szocialista városfejlesztés hatására kialakult posta előtti tér, majd délről, a szintén ebben az időszakban készült, a Bástyá áruház és a volt pártház közti teresedés kapcsolódik hozzá. Utána egyenesen vezet tovább kelet felé, ahol eléri az aluljárót és átvezet rajta, majd a túloldalon összekapcsolódik a Budapest út mellett húzódó gyalogos tengellyel. A Kossuth utca (korábban Palotai út), a város egyik hosszú múlttal bíró utcája. A hetvenes években megvalósult új koncepció mentén kiszorították innen a gépkocsiforgalmat, sétálóutca lett. Feltűnő, hogy nyugati harmadában komoly lejtésű, és hogy térfalai ma nagyon változatos képet mutatnak. Az északi oldalán történeti épületek sorakoznak, míg déli felén

a hetvenes években épült Belvárosi Kereskedelmi Központ modern tömbjei állnak. Itt magasodik az azokkal egy épületegyüttest képező húszemeletes toronyház is.

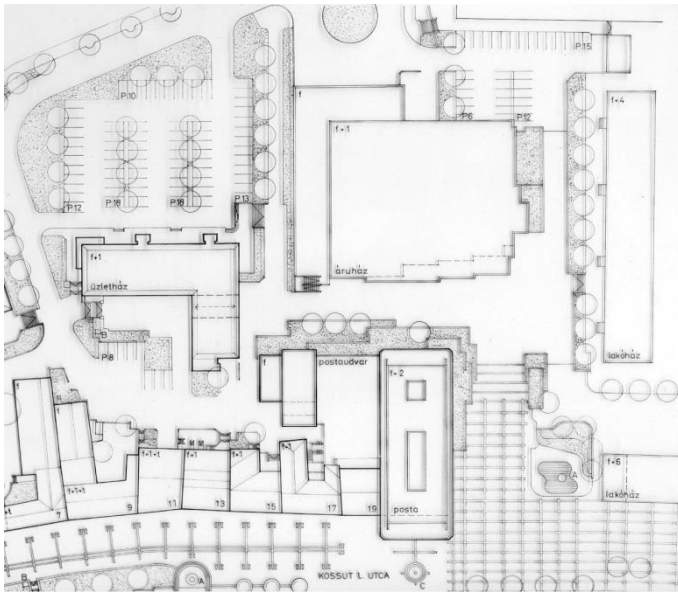
Ahogy az előbbiekből is kiolvasható, a veszprémi belvárosban álló épületek, annak köszönhetően, hogy az úgynevezett modern városközpont csak részben valósult meg, ma vegyes képet mutatnak. Megtalálhatók itt ugyanannak a térrendszernek a térfalaként felújított műemlék épületek, az ezekkel rokonságot mutató, hagyományos tömegképzésű, a nyolcvanas években épült házak, a szocialista városfejlesztés során létrejött nagyobb léptékű, modern középületek és a kilencvenes években épült posztmodern jegyeket hordozó bővítmények, átalakítások is. A heterogén épületállomány miatt a köztérrendszer legutóbbi fejlesztési terveinek készítése során a kohézió, az összetartó erő létrehozása lett az egyik legfontosabb célkitűzés. Ennek elérése érdekében egységes megjelenésű, homogén térburkolatot és annak részeként megjelenő köztéri elemeket használtunk. A különböző korszakokban egymásra rétegződött vagy egymás mellé rakódott burkolati felületek és köztéri elemek vonatkozásában egyfajta folytonosság figyelhető meg: a múlt rétegei az újabb korszakokban épült felületek és téri kompozíciók részeként jelennek meg. A Kossuth utca vonalvezetése nem sokat változott az idők folyamán, viszont burkolatát a használat változásával és az idő elteltével többször lecserélték. Eleinte csak a járdákat burkolták, majd az utca teljes szélességében bazalt kockaköveket raktak le, a hatvanas években pedig aszfalt burkolatot kapott. A nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján végigvitt felújítás során jellegzetes, az utca vonalvezetéséhez igazodó kockakőburkolat osztás valósult meg. Erre rímelt a terek sűrűbb rácshálós burkolatosztása is (terveit Ruttkay M. Gyula készítette). A 2013-as belvárosi rehabilitáció keretében megvalósult legutóbbi felújítása során ezt megőriztük az előző korszak halványan felsejlő lenyomataként (annak ellenére, hogy az említett anyagokat kiváltottuk és a burkolatosztást helyenként módosítottuk vagy továbbbírtuk). Ezzel párhuzamosan az utcához és a két térhez tartozó köztéri elemeket úgy alakítottuk át, (így például az épületek megközelítését biztosító előlépcsőket),- hogy a korábbiakhoz képest jobban szem előtt tartottuk a domborzati viszonyokat, a köztérrendszer egységes megjelenését és összetartó szerepét, miközben biztosítottuk az akadálymentességet is. A nyolcvanas években a sétálóutcán és a posta előtti téren létesített négyzet és téglalap alakú növénykazetták helyett új, napjaink térhasználatához és a mozgási irányokhoz jobban igazodó, trapéz és téglalap alakú növénykazettákat terveztünk látszóbeton felülettel és leülésre alkalmas szakaszokkal. Az új nyersbeton felületek színe és felülete is hozzájárult az egységes megjelenéshez.

Korunkra jellemző módon a térhasználati módok köre Veszprém belvárosában is egyre inkább bővül. A posta előtti térre igaz leginkább, hogy napjainkban főtér funkciót tölt be. Köztéri rendezvényeknek, vásároknak ad helyet és a találkozások, az emberek közti kommunikáció helyszíné. A hatvanas és hetvenes években viszont a Bástya áruháza, a hotel és a pártház közti tér viselte a Fő tér nevet. A tér különlegessége, hogy két különböző szinten helyezkedik el. A szintkülönbséget reprezentatív lépcső hidalja át, mely a modern belváros részeként épült 1963 és 1971 között.⁷ A széles lépcsősor, azon túl, hogy összeköti a teresedés két felét, meghatározó térbeli elem is. Középső részén, mészkő burkolatos posztamensen áll Márton László szoborcsoportja, a Történelmi allegória (1978).⁸ A lépcső és a szobor egy térbeli kompozíciót alkotva járulnak hozzá a tér karakteréhez. Az utolsó köztérfelújítás során a lépcső új, a térburkolattal azonos színű gránit burkolatot kapott, valamint egy keskeny sávban rámpává épült át, de karaktere és térbeli szerepe továbbra is megmaradt. A teresedés lépcső alatti részén hosszú ideig érezni lehetett az ideiglenességet, ami valószínűleg abból következett, hogy a 60-as években, a nagy volumenű építkezések idején részben parkolóként használták. A 80-as években, a térrész középső mezőjében utólag épült növénykazetták nem váltak a tér szerves részévé. Az idő előrehaladtával inkább a közlekedést akadályozó elemként keltettek feltűnést, ezért is bontottuk el ezeket a legutóbbi, 2013-as rehabilitáció során. Az így tágassá és nyitottá váló tér alkalmas lett a város jelenkori változatos rendezvényeinek a befogadására. A fentieknek megfelelően az utcabútorokat, a lámpákat és a fákat mind a tér szélei mentén telepítettük. A teresedés részét képezi ugyan egy új szökőkút, azonban annak burkolata egy síkban van a

⁷ MÁRKUSNÉ Vörös Hajnalka: *Vásárállás*. Veszprém: Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára, 2015, 28.

⁸ Uo. 353.

környező felületekkel. Működése könnyen leállítható, így nem akadályozza a tér más jellegű használatát.

A Kossuth utca középső szakaszát és a Posta előtti teret mutató, az 1980-as évekből származó terv

A legutóbbi köztérfejlesztés során a gyalogos aluljáró környezete esett át a legszembetűnőbb változáson. Eredetileg a szocializmus éveiben is azért épült, hogy a városközpont irányából könnyebben el lehessen érni a Jutasi út túloldalán található piacot, ABC-t és utazási irodát, valamint hogy a Kossuth utcának mint sétálóutcának legyen folytatása. Az idő elteltével azonban a gyalogosok a meredek lépcsőn megközelíthető sötét aluljáró helyett inkább az alternatív útvonalakat használták. Az említett létesítmények és a kétezres évek elején szintén az út túloldalán felépült Balaton Plaza bevárossal történő összekapcsolása érdekében szükségessé vált az aluljáró és környezetének fejlesztése, illetve a Jutasi út két oldala közti gyalogos kapcsolat erősítése. A fenti célok megvalósulása érdekében a Kossuth utca keleti harmada az aluljáró felé lejtő, rámpás utcává épült át, az aluljáró belső falfelületei pedig tükröződő saválló acéllemez burkolatot kaptak. A rámpás utcarészt határoló támfalrendszer azáltal tereli a gyalogosokat az aluljáró irányába, hogy nyíló térformát képez. A támfalak és szegélyek látszóbeton felülettel készültek, ilyen módon folytatták azt az építészeti örökséget, amely a Kossuth utca alsó szakaszán és a posta előtti téren a 80-as években készült monolit beton szegélyek formájában ránk maradt. Az új térbeli elemként megjelenő műtárgyakat úgy alakítottuk ki, hogy a környező vendéglátóhelyek teraszai számára helyet biztosítsanak és lehetőség nyíljon pavilonok elhelyezésére is.

A térbeli-anyagbeli lenyomatok vizsgálatát folytatva visszatérünk a Bástya áruház melletti tér magasabban fekvő részéhez. Ez a terület a hetvenes évek óta nagymértékű funkcióváltáson ment keresztül, ennek ellenére az akkor épült elemek formai lenyomatai ma is jelen vannak. Ilyen a tér hetvenes évekből újratagolásakor megépült, kör alaprajzú elemekből alkotott szökőkút⁹ ma is megjelenő alaprajzi kontúrja. A szökőkutat a nyolcvanas években elbontották, zöldfelületet alakítottak ki a helyén, de a kör alakú alaprajzi kontúr szegélyek formájában megtartották. A 2010-es években már hatalmas fák álltak itt, és burjánzott a dús növényzet. Ezek ritkításával alakult ki a napjainkra egy olyan ligetes terület, melynek lehatárolása végig kör alakú maradt. Ez arra utal, hogy a forma megválasztása a gyalogosok közlekedése és a térhasználat szempontjából szerencsés volt, és ezt az értéket a tér későbbi tervezői, -köztük mi is-, felismerték. Ugyanez igaz a burkolatosztás rendszerére is, mely a hetvenes években újszerű, lendületes volt, és a környező épületek megjelenésére rímelt. A 2013-as felújítás során a tér ezen része hasonló, vonalvezetésében és részleteiben kis mértékben

⁹ MÁRKUSNÉ Vörös Hajnalka: *Vásárállás*. Veszprém: Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára, 2015, 283.

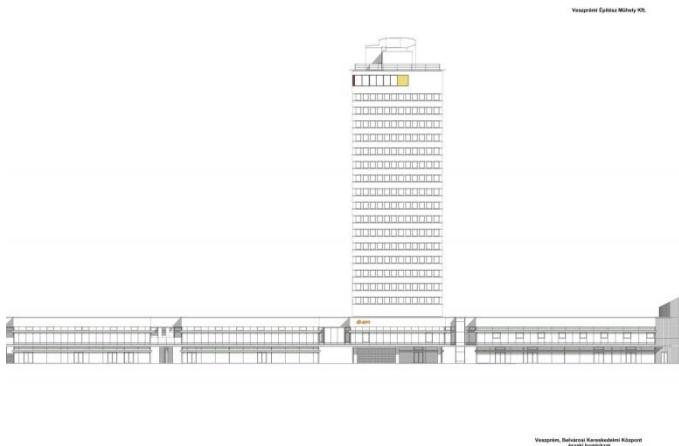
átírt burkolatosztást kapott. Ma Veszprém belvárosi köztérrendszerét egyrészt a továbbírt meglévő rétegek és mintázatok, másrészt a korábbi korszakokban megvalósult elemek és az újak egymás mellettsége jellemzi. A központ tereinek esetében a múlt és a jelen időszakokat átívelő összekapcsolódás fontos elemévé vált a járőfelületek burkolata. A belváros 60-as években megkezdett radikális mértékű átépítése előtt, (ahogy azt már említettem), ezen a területen volt a város vásártere, melynek nem volt burkolata, helyette a természetes dolomit fennsík világos színű felülete alkotta a felszínét. A legutóbbi köztérfelújítások során ezért ehhez nagyon hasonló színű, világosszürke, majdnem fehér gránit burkolókőre esett a választás. Így az alkalmazott burkolat és annak letisztult, egyszerű megjelenése egyfajta történeti visszautalásként is értelmezhető. E munka kapcsán tapasztaltam meg leginkább, hogy milyen jelentőséggel bír városközpontjaink fejlesztése során a folytonosság biztosítása. A 2013-as belváros rehabilitáció legfontosabb célkitűzése ugyanis az volt, hogy a város épített örökségét megőrizve, elődeink munkáját folytatva, a benne rejlő lehetőségeket kibontva hozzunk létre egy, a múltjára épülő egységes városközpontot. Ennek érdekében váltak a különböző korszakokban született köztéri elemek, mintázatok a térrendszer integrált részévé, az egységességet pedig az új elemek és burkolatok egyneműségéből és rendszeréből származó összetartó erő biztosítja.

A modern városközpont rehabilitáció utáni állapotát mutató helyszínrajz

- 1 Posta előtti tér
- 2 Szent Imre tér
- 3 Bástya Áriház
- 4 Egykori pártház
- 5 Egykori ABC
- 6 Piac
- 7 Veszprém Hotel
- 8 OTP Bank
- 9 Parkolólemez
- 10 Evangélikus templom
- 11 Lakóház
- 12 Vár Áruház
- 13 Új parkolóház
- 14 Posta
- 15 Szolgáltatóház
- 16 Húszemeletes lakóház
- 17 A történeti beépítés
- 18 Belvárosi Kereskedelmi Központ
- 19 Rosos-kúria
- 20 Egykori Séd Mozi, ma Hangvilla kulturális központ
- 21 Az átépített aluljáró
- 22 A Kossuth utca lejtős része
- 23 Rózsa lugas
- 24 Pihenőpark

2.2.2 A térfalakat alkotó épületek felújítása

A Béavárosi Kereskedelmi Központ főhomlokzata a húszemeletes tervezett megújuló homlokzatával

Az alábbiakban a veszprémi modern városközpontban elhelyezkedő Béavárosi Kereskedelmi Központ és a Skála Vár Áruház homlokzati felújítását és bővítését elemzem, érintve a húszemeletes toronyház és a Bástya áruház megújulásának kérdését. (Az utóbbit leszámítva mindegyik említett épület fejlesztésének terveit irodánk, a Veszprémi Építés Műhely Kft. készítette.)

A **Béavárosi Kereskedelmi Központ** és a húszemeletes toronyház épülete a Kossuth Lajos utca déli oldalán helyezkedik el. Az együttest Márton István Ybl - díjas építész vezetésével tervezték és 1975-re épült meg. A négy tömbből álló épület terve úgy készült, hogy egy első emeleti nyaktaggal az akkor már álló Bástya Áruházhoz (Építészek: Hollay György, Törőcsik Sándor) kapcsolódjon. A tervezők szoros együttműködését jól mutatja az is, hogy az épületegyüttes tömbjei majdnem azonos méretűek, a homlokzatképzésük hasonló kialakítású, a Bástya Áruház előtetőjét folytató előtető rendszer pedig összefogja az egész együttest.

A kereskedelmi központ és a toronyház állapota, külső megjelenése a 2000-es évekre nagyon leromlott. Az épület kereskedelmi központ funkciójú részét ugyan az 1990-es évekre részben felújították, de ennek során az épület veszített eredeti nagyvonalúságából.

A húszemeletes toronyház homlokzatának felújítására 2008-ban meghívásos tervpályázatot írtak ki, melyet irodánk nyert meg. A homlokzat-felújítás tervei akkor el is készültek, de az épület ezen része azóta sem újult meg.

2009-ben az egy épületként megjelenő húszemeletes toronyház és a kereskedelmi központ egységes megjelenésének érdekében megbízást kaptunk az utóbbi felújításának és bővítésének a tervezésére. A feladatot nagyban nehezítette, hogy a privatizáció során az épületnek több tulajdonosa lett, közülük többen egészen kis hányadot birtokolnak. Ennek köszönhető az is, hogy az épület bizonyos részei még mindig nem lettek felújítva.

A házat igyekeztünk egységesen kezelni, megpróbáltuk a benne rejlő lehetőségeket kibontani. Ennek megfelelően letisztult, a tömegformálást erősítő és a funkcionális igényekhez alkalmazkodó homlokzatokat terveztünk. Az épület külső képét ma az üvegfelületeken túl a megújult előtető rendszer határozza meg. Az épületen megjelenő reklámfeliratok rendezetlensége városképileg nagy gondot okozott a felújítást megelőzően. Ezért az üvegfalon üvegburkolatos párkány kapott helyet, melyen az üzlettulajdonosok rendezett módon el tudják helyezni reklámfelirataikat.

Az épület bővítése egyrészt a sétáló utca felőli homlokzatok előrehozásával, másrészt a nyaktagok előtti befűződésekbe kapszulaszerű bővítmények behelyezésével történt. Az emeleten található belső passzázs akadálymentes megközelítése és a főutcáról történő közvetlenebb megközelítés érdekében üvegfalú „látványlift” is épült.

A Vár Áruház megújult homlokzata

A Belvárosi Kereskedelmi Központhoz viszonyítva a **Skála Vár Áruház** felújításának tervezése során könnyebbséget jelentett az, hogy az épület egy cég tulajdonában áll. Így az építetetői döntéshozatal is lényegesen gyorsabb és átláthatóbb volt, ezen kívül nagyobb esély nyílt az épület egységes megújulására.

A Vár Áruház az 1980-as évek elején az akkor új belváros központi részén, a posta előtti tér északi térfalaként épült fel Kovách István Ybl-díjas építész tervei szerint. Az épület tervezése során fontos szempont volt, hogy illeszkedjen a belváros új rendszeréhez és téri világához. Ezt az igényt elégítik ki az áruház lépcsőző homlokzatai és a terepviszonyokat jól kihasználó telepítés. Az áruház fehér színű alumíniumkazettás burkolattal készült homlokzatai, síkban lépcsőző ablakai és a szabadon álló oszlopok hangsúlyosan megjelenő „fejei” miatt viszont némileg túlfornálnak hatott az 1960-as, 1970-es években felépült házak szomszédságában.

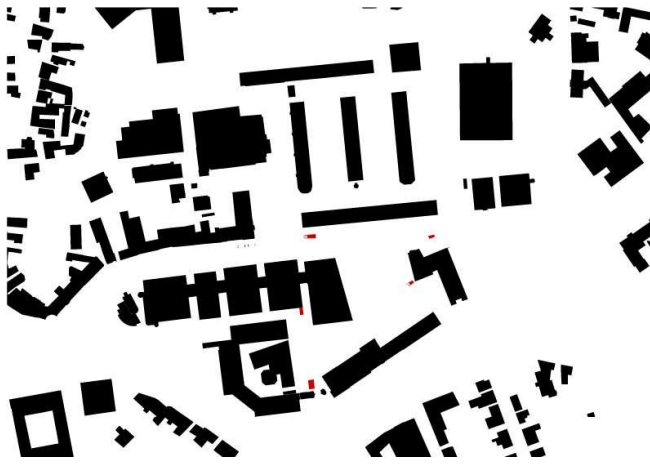
Megnyitása után funkcionális szempontból jól vizsgázott az épület: vásárlók tömegeit vonzotta. A rendszerváltást követő időszak azonban ezt az áruházat is próbára tette. Részben ebből következett, hogy 2000-ben felújították és bővítették, az ekkor már a KHK építésziroda Kft. vezető tervezőjeként dolgozó Kovách István és lánya, Kovách-Horváth Katalin tervei szerint. E beavatkozás során az emeleten a veszprémi várra nyíló kilátással új vendéglőt alakítottak ki, új lépcsőház épült, és részben felújították az épület homlokzatait. A tömegformálás szempontjából kevésbé szerencsés módon az akkoriban elterjedt posztmodern formavilágot alkalmazták az épület bővítéseinél.

A 2010-es évek első felében az üzemeltető cég az épület fenntartását gazdaságosabbá kívánta tenni és ennek érdekében energetikai korszerűsítést tervezett. Ugyanakkor problémát jelentett számukra az épület megjelenése is; a homlokzatokat szerették volna hívogatóvá, színessé tenni. Az átmeneti terek beépülése az áruház belseje és a környező közterek kapcsolatának gyengülését eredményezte. Az így létrejött bővítémenyek olyan problémákra vártak építészeti válaszokat, mint az árnyékolás, a megközelíthetőség és két terasz elhelyezése. Ezek kialakítására, megoldására két ütemben: a belváros-rehabilitáció I/B üteme (2014-2015) és az azt néhány évvel később követő, a földszinti területek nagy részét hosszútávon bérlő SPAR áruház 2018-as fejlesztése során nyílt lehetőség. A tervezést az eredeti tervezők bevonásával irodánk végezte.

A homlokzatok átalakítása az épület mérete és városközpont-képző szerepe miatt, városképi szempontból is kényes feladatot jelentett. Az eredeti, fehér színű, kazettás, alumínium homlokzatburkolat helyett festett üvegburkolatot terveztünk, függönyfalas kialakítással. A vízszintes

függönyfal bordák markánsabb kiállításával szeretnénk volna hangsúlyosabbá tenni az épület homlokzatának lépcsőzését. Megszüntettük a homlokzaton eredetileg meglévő, de már használaton kívüli, síkban lépcsőző ablakokat. Az áruház homlokzatai, a fehér színű üvegburkolati mezők mellett, a belváros modern épületeinél megfigyelhető meleg, pasztellszínekhez igazodva, sárga- és narancssárga színű üvegburkolattal készültek. Ezzel a „modern” városközpont egységességének megőrzése volt a szándékunk. Az utólag beépült átmeneti terekhez, a földszinti, tér felőli butikokhoz és a gyorsbűféhez – a szedett-vedett árnyékolók helyére – új előtetőket terveztünk az egységesebb megjelenés reményében. Igyekeztünk rendezett formába önteni az üzletek homlokzatain elhelyezett reklámfeliratokat is. A 2018-as felújítás hozadéka az volt, hogy a földszinti, korábban betekintő kirakatok, - melyek évtizedeken keresztül nem tölthették be eredeti szerepüket, - jelentős felületen visszanyerték átlátszóságukat. Így intenzívebb vizuális kapcsolat jöhetett létre az áruház belső terei és az épület előtti köztér között. Ugyanakkor – ahogy az már a tervezés megkezdésekor látszott – a felújítás során odáig nem terjedt ki a mozgásterünk, hogy a beépült átmeneti terek visszanyerjék eredeti funkciójukat. Az áruház működésén és megjelenésén is van még mit javítani, de a tulajdonos cég folyamatos beruházási kedve, átfogó gondolkodása nyomán az épület ma is a városközpont meghatározó és folyamatosan fejlődő eleme. A hasonló jellegű létesítmények felújítása, átépítése során általában megfigyelhető rövidtávú gondolkodás, a beruházás azonnali megtérülésének elvárása helyett a beruházó itt a magasabb szintű és átfogóbb módon megvalósuló végeredmény elérésének érdekében tevékenykedett.

2.2.3 Másodlagos építmények a belvárosban

A városközpontban újonnan létesített pavilonok

Veszprém belvárosában hosszú ideje, nagyjából a kilencvenes évek óta gondot jelentett, hogy a közterületeken hol hosszabb, hol rövidebb időre olyan pavilonnak nevezett építmények jelentek meg, melyek kialakítása, formálása és anyaghasználata egyáltalán nem illeszkedett épített környezetükhöz, így jelenlétük érthetetlen és zavaró volt. Az idő előrehaladtával a főutca mentén működő vendéglátóhelyek vezetése részéről is egyre erősebben merült fel annak igénye, hogy teraszokkal, fagyaltpultokkal kitelepüljenek a közterületekre. A 2009-ben készült koncepcióterv készítése során a fentieket figyelembe véve javaslatot tettünk egy egységes belvárosi pavilonrendszer létrehozására. Koncepció szintjén előregyártott, modulrendszerű, inkább utcabútornak, mintsem épületnek ható építményben gondolkodtunk. Évekkel később, a beruházás megvalósítása során kerestek meg bennünket újra kifejezetten ezzel a feladattal, csak, hogy közben, mint kiderült, a belváros-rehabilitáció pályázati anyagában csak néhány, kifejezetten közhasználatú pavilon (információs, két közhasználatú illemhely) megvalósítását célozták meg. Az előbbieken ellenére az építmények tervezéséhez úgy fogtunk hozzá, hogy az egész belvárosra egységes rendszert szeretnénk volna kidolgozni, mely az egyes helyszínek adottságaihoz és a különböző funkciókhoz igazítható. Időközben a feladatunk részévé vált néhány fedett-zárt és néhány nyitott kikapcsoló tervezése is, melyeket szintén hasonló megjelenéssel gondoltunk kialakítani az egységesség

érdekében. A tervezés során az Önkormányzat és a főépítész kérésének megfelelően először előregyártott építményekben gondolkodtunk és ennek megfelelően ilyen tevékenységgel is foglalkozó nagy utcabútor gyártó cégekkel folytattunk egyeztetéseket a részletek kialakítása kapcsán. Közben a generálkivitelező lobbitervése révén mégis elérte, hogy egyedi pavilonok épüljenek, melyeknek csak a váza készül előregyártva. Az új körülményekhez mi könnyen alkalmazkodtunk, hisz a különböző helyszínek és térbeli adottságok miatt a pavilonokat úgyszólván némileg különbözőnek képzeltük el. Nagy lelkesedéssel folytattuk a munkát, melynek nyomán végül két pavilon, a belvárosokban ma már fontos szerepet betöltő információs pont és köztéri illemhely, valamint hat különböző méretű és jellegű kukatároló építmény valósult meg. Az információs pavilon súlyponti helyen, a legfontosabb közlekedési tengelyek metszéspontjában található. Az illemhely építménye pedig a volt párház melletti teresedés részét képezi. A pavilonok a központ modern épületeinek karakteréhez igazodva egyszerű megjelenéssel és szögletes formavilággal készültek. A szerkezetük acél vázszerkezet, homlokzataik pedig szálcement táblás burkolatot kaptak, az információs pont esetében, az átláthatóság és a vizuális kapcsolatok érdekében, nagy üvegfelületekkel. Konceptcionális döntés volt, hogy az alapvetően törtfehér lapokkal burkolt építmények a tömegek bemetszéseinél, a belváros modern épületein megfigyelhető sárga, narancssárga színekhez hasonló színű lapokkal készüljenek.

Az elkészült pavilonok pozitív fogadtatása ellenére a továbbiakban ez a terület kedvezőtlen irányt vett. A további pavilonok más kialakítással, valóban előregyártott módon, sajnos sokkal igénytelenebb megjelenéssel és teljesen eltérő színvilággal, végül tőlünk függetlenül készültek el.

A fentiek magyarázata az, hogy a város vezetése a további pavilonok tervezését és kivitelezését lebonyolítását a Veszprémi Közüzemű Szolgáltató Zrt.-re bízta, akikkel ugyan egy ideig igyekeztünk zöldágra vergődni, ez végül kudarcba fulladt. Az ő szempontjuk a pavilonok minél gazdaságosabb megvalósítása és üzemeltetése volt, a mi szempontjainkat pedig nem vették figyelembe. Így végül több (ma már három és számuk várhatóan nőni fog) olcsó, rossz minőségű, előregyártott pavilon került a Kossuth utca mentén telepítésre, melyek egyetlen előnye, hogy semleges megjelenésüknek köszönhetően nem hívják fel magukra a figyelmet. A fogadtatásuk sem volt kedvező, a városlakók is értetlenül álltak a koncepcióváltás előtt. Együttal az egységesség elérésének esélye is csökkent, de elsősorban nem a megjelenés, hanem a térbeli ellentmondások miatt.

Az új információs pavilon

2.3 Veszprém belváros-rehabilitációjának folyamata

Veszprém belváros-rehabilitációja eddig két ütemben valósult meg. A rehabilitáció folyamatának résztvevői mind két esetben az építető képviselője (önkormányzat esetében polgármester vagy alpolgármester, a konzorciumi partnerek esetében az adott gazdasági társaság vezetője), a városfejlesztési iroda vezetője, a városfejlesztési iroda magas- és mélyépítési osztályának

vezetői és munkatársai, engedélyező hatóságok és szakhatóságok, pályázatírók, projektmenedzserek, építész tervezők, szakági tervezők, műszaki ellenőrök, generál kivitelező cég voltak (utóbbit a tárgyalásokon a cég vezetőjén kívül általában az adott projektért felelős létesítményfelelős képviselte még, az építés helyszínén pedig az építésvezető irányította és ellenőrizte az alvállalkozó szak kivitelezők munkáját).

Annak ellenére, hogy mind a két ütem esetében nagyjából ugyanazok voltak a tervezés-megvalósítás folyamatának résztvevői, a döntési mechanizmusban több különbség is megfigyelhetővé vált. Míg előbbi megvalósulási szakaszában, a rendelkezésre álló rövid idő miatt a polgármester közvetlenül hozta meg a legtöbb döntést, addig utóbbi esetében a városfejlesztésért felelős alpolgármesterasszony és az alatta álló, a Városfejlesztési csoportba tartozó mélyépítési osztály képviselői voltak a tárgyaló feleink és a döntéseket is ők hozták.

Veszprém városközpontjának rehabilitációját 2008 nyarán kezdte előkészíteni a város akkori vezetése. Az előkészítés során mi először közvetlen megbízással végeztünk városépítészeti, építészeti vizsgálatokat a belvárossal és tágabb környezetével kapcsolatban, igyekeztünk feltárni a problémákat és összegyűjteni a megoldandó feladatokat. Majd ezt követően javasoltuk a városvezetésnek, hogy a tárgyi témában nyílt vagy meghívásos tervpályázatot írjon ki, de ez nem valósult meg. Helyette közbeszerzést írtak ki Veszprém belváros-rehabilitációjának koncepcionális tervezésére, melyet három helyi ajánlatadó közül végül irodánk nyert meg. A koncepciótervet el is készítettük és 2008 decemberében szállítottuk le. Alig negyedéssel később, 2009 év elején a város újabb közbeszerzést írt ki, a koncepciótervben szereplők építési engedélyezési- és kiviteli terv szintű továbbdolgozására. Az utóbbi közbeszerzést a Főmterv Zrt. nyerte meg, építész tervező alvállalkozója a Speos Kft. volt. Az építési engedélyezési és kiviteli terveket ők el is készítették, a mi feladatunk akkoriban csak a projektben konzorciumi partnerként résztvevő belvárosi kereskedelmi központ homlokzatfelújításának és bővítésének tervezése volt. A kivitelezés 2012-ben indult és akkor a tervekben mutatkozó hiányosságok megoldására tervezőt keresett a projekt lebonyolításáért felelős ProVeszprém Kft., így jutottak el irodánkhoz is, de mi első körben a feladat elvégzésére nem vállalkoztunk. Később tudomásunkra jutott, hogy a Főmterv alvállalkozójaként dolgozó építésztervezők a tervezői művezetést nem tudják vállalni, másfelől bizonyos területeken módosítások váltak szükségessé, illetve a projekthez kapcsolódó, kiegészítő feladatok is jelentkeztek (az aluljáró belső kialakításának, pavilonok létesítésének és a játszótérnek a tervezése). A tervezési feladatok elvégzését és a tervezői művezetés ellátását végül, avval a feltétellel vállaltuk, hogy a koncepciótervünktől pár helyen általunk idegennek vélt építészeti megoldásokat szintén módosíthatjuk. A munka 2012-2013 évben majd teljesen lekötötte irodánk kapacitását. A legnagyobb kihívást számunkra építészeti céljaink érvényesítése és a felénk irányuló, egymással sokszor ellentétes elvárások összehangolása jelentette. A rengeteg különböző szereplő, mind feljogosítva érezte magát, hogy építészeti kérdésekben véleményt formáljon, befolyásolja a döntések meghozatalát. A fentiek tükrében megállapítható, hogy a különböző résztvevők szerepe nincs tisztázva, a hatáskörök elmosódnak. Ami a mi esetünkben nem csak azért jelentett problémát, mert közben az adott szereplők a saját feladataikkal nem készültek el, hanem azért is, mert a munkavégzésünket hátráltatták. Meggyőződésem szerint a rehabilitáció még teljesebb, még átfogóbb lehetett volna, ha mindenki a saját dolgára koncentrálna. Erről tanúskodik néhány olyan problémás városközponti szeglet, melyek rendezésével kapcsolatban nem sikerült időben megállapodni az érintettekkel, így elmaradtak. A Bástya áruház és a belvárosi kereskedelmi központ között elhelyezkedő, a félemeletre vezető lépcsőt például át kellett volna alakítani, hogy az itt húzódó gyalogos tengely használhatóbbá váljon. Ugyanígy meg kellett volna egyezni a Kossuth utca 21. szám alatti lakóház földszintjének keleti végében húzódó átjáró mellett, utólag, az 1990-es évek elején épült pavilon részleges visszabontásáról is. Ez ugyanis kilóg az épület főtömegének homlokzati síkjából és így közlekedési és vizuális akadályt képez. Az előbbieknél is fontosabb lett volna az egykori Bányatrósz épületének tulajdonosaival együttműködési megállapodást kötni a meglévő parkolólemez továbbépítése érdekében, hisz az sokat segített volna a belváros parkolási gondjainak megoldásában. Más tekintetben szerencsésnek mondható, hogy a megvalósulás elhúzódása miatt és a projekt sikeressége érdekében, egy idő után a város polgármestere már közvetlenül gyakorolta döntési hatáskörét és részt vett a hetente megtartott egyeztetéseken. Mivel Ő bízott az építészeti döntéseink

helyességében, ezért sikerült kivédeni és átlépni több tucat az építészeti koncepciót gyengítő, az idő húzásához hozzájáruló módosítási javaslaton.

Az idő rövidsége miatt további kihívást jelentett a generálkivitelező egyszerűsítésre vagy optimalizálásra vonatkozó javaslatainak gyors értelmezése, mérlegelése és adott esetben a beépítése, visszavezetése a tervekre.

A városközpont rehabilitációjának második, I/B nevű ütemét 2014-ben terveztük és 2015-ben valósult meg. A tervezés településképi bejelentési tervdokumentáció és költségbecslés készítésével kezdődött, majd ezek alapján tendertervek készítésével folytatódott. A belváros rehabilitáció I/B ütem folyamata kapcsán csak azon problémákat ismertettem, melyek az előző ütemhez viszonyítva újdonságot jelentettek. Ilyen volt például a szűkös költségkeret és a megvalósítás rövid határideje. Annak érdekében, hogy ne legyen utólag probléma a beruházási költséghatár túllépéséből, a költségvetés alakulását a tervezés folyamán végig figyelemmel kellett kísérnünk. A szűkös anyagi lehetőségek a tervezés során mértékletességre, szerénységre és egyszerűségre ösztökéltek minket. Kevésbé értékelhető pozitívan a rövid kivitelezési határidő, aminek a következtében több ponton is elmaradt a megvalósítás minősége a várthoz képest. Az új, helyszíni műkö felületek készítése kapcsán például rendkívül negatív tapasztalatokat sikerült begyűjtenünk. Mivel a kivitelezésük meleg nyári időszakra esett, amikor a hőmérséklet már nem tette volna lehetővé az ilyen jellegű munkavégzést, a határidő rövidsége miatt viszont nem lehetett eltolni a munkálatokat. Az ebben az időszakban elkészült műkö felületek jelentős része néhány héten belül tönkrement, ezért vissza kellett bontani és újra el kellett készíteni azokat. Hasonló nehézségeket és sok kihívást jelentett a lakatos alvállalkozók precizitásának hiánya, különös tekintettel az egyedi és finom részletekkel tervezett lépcsőfogódzók és korlátok készítése terén. A fentiekől eltérően elsősorban a tervezés időszakát nehezítették az érintett közmujszolgáltatókkal folytatott, végeláthatatlannak tűnő egyeztetések. A nagy cégek nehézkes döntéshozatali mechanizmusa és sokszor hosszú reagálási ideje miatt nem minden esetben sikerült elérni, hogy az építészeti szempontból optimális megoldások kivitelezéséhez szükséges hozzájárulásukat megadják. A megvalósítás minőségének ellenőrzése sem mindig zajlott úgy, ahogy kellett volna. Az építető képviselői sokszor nem voltak kellően következetesek. Az elvárható minőségtől elmaradt részteljesítéseket - miután szóvá tették annak hiányosságait - a kivitelező iránti szimpátiától vezérelve átvették.

Úgy vélem, hogy az előbbiek rávilágítanak arra, hogy milyen mértékben függ egy ilyen, városi léptékben is jelentős, rehabilitációs projekt eredménye a tervezés-megvalósítás folyamatának résztvevőitől, a közöttük fennálló viszonyoktól, valamint bemutatják azt is, hogy hogyan segíthetik vagy nehezíthetik az építészeti célok elérését.

3. A veszprémi belváros rehabilitációs projekt utóélete

Mint a legtöbb beruházásnál a Veszprémi belváros rehabilitációjánál is fontos kérdés, hogy az napjainkban, lassan öt évvel a megvalósulása után, hogyan működik, mik a használatból fakadó pozitív és negatív tapasztalatok? Az előbbi kérdés megválaszolását nehezíti a városközpont összetettsége és sokrétű használata, de a társadalmi előítéletek is.

A másik kérdés, ami a projekt jövőjét, kifizetését illetően felmerül az az, hogy milyen módon folytatható, építhető tovább vagy kapcsolható össze más fejlesztésekkel? Ahogy arról már bizonyára az e sorokat olvasó is értesült, 2023-ban Veszprém Európa Kulturális Fővárosa lesz, az ennek kapcsán tervezett fejlesztések pedig lehetőséget adnak az előbbi kérdés vizsgálatára.

3.1 A megvalósult beruházás visszhangja, a megújulást követő használat és fenntartás

Az eddig két ütemben megvalósult veszprémi belváros rehabilitációs projekt első ütemét (2009-2013) hosszúra nyúló kivitelezési időszak után, utcaünneppel és látványos ünnepséggel egybekötve adták át. A belváros rehabilitáció következő, I/B ütemének (2014-2015) tervezésére és megvalósítására a pályázati pénzek felhasználhatóságának intervalluma miatt kevés idő, nagyjából másfél év állt rendelkezésre. Így mind a tervezés, mind a kivitelezés rohamtempóban zajlott, aminek előnye volt ugyan, hogy a kivitelezés rövid ideig gátolta csak a városrész működését, hátránya volt viszont, hogy a sebesség több ízben negatívan hatott a megvalósítás minőségére.

A megvalósult városközpont rehabilitáció visszhangját négy különböző szinten vizsgálom: a használók (városlakók), az üzletbélők és tulajdonosok, a politika és az építészet, várostervezés szintjein. A város lakóinak, a használóknak a többsége örömmel és megelégedéssel vette birtokba a megújult köztereket és épületeket. Természetesen voltak elégedetlenkedő hangok is. Volt, aki a modern városközpont kiépülése előtti belváros visszaépítését látta volna szívesen és volt, akinek a színhasználat vagy az akkor, még nem túl látványos zöldfelületi rendszer bántotta a szemét. Ez utóbbi érv később, a növények és fák megerősödését követően, okafogyottá vált. Az üzlettulajdonosok és bérlők szintjén vizsgálva a beruházás eredményeit, látható, hogy bár a kivitelezés alatti korlátozott megközelíthetőség hátrányosan érintette őket, amitől idegessé és türelmetlenné váltak, a megújult városközpont fellendülést hozott számukra és a legtöbben közülük vagy már a rehabilitációval párhuzamosan, vagy közvetlenül utána fejlesztették is üzletüket. A velük folytatott kommunikáció során nagyon sokat segített, hogy empátiával közeledtünk feléjük és meghallgattuk, majd figyelembe is vettük a kéréseiket. A politikai szintjét nézve megállapíthatjuk, hogy a politikusok értékelései a legtöbb esetben felületesek voltak és elfogultságról tanúskodtak. A regnáló polgármester és a városfejlesztésért felelős alpolgármester asszony pozitívan értékelte a végkifejletet és az előnyökre, a pozitív irányú változásokra hívták fel a figyelmet, míg az ellenzék, a legtöbbször teljes hozzánemértést tanúsítva, kizárólag kritikákat fogalmazott meg. A városvezetés kommunikációja e téren jelentős hiányokat mutatott, a köztérmegeújítási pályázaton nyert dícséret díj kapcsán például csak megkésve, hetekkel később, tartottak sajtótájékoztatót. A második ütem eredményeit már némileg jobban sikerült kommunikálni, de azt is érdemes lett volna a közérthetőség érdekében átfogóbb módon, konkrétumokba és részletekbe menően bemutatni. A projekt szakmai körökben is szert tett némi érdeklődésre és elismerésre. Mind a projekt tárgya, mind a tervezői megközelítésünk érdekessé vált mások számára. A terveket és a megvalósult beruházás fotóit több hazai és külföldi digitális lap is bemutatta, a Régi-Új Magyar Építőművészet című folyóirat pedig Katona Vilmos sajátos nézőpontú elemzését közölte Járható textúrák címmel. A fentiekben túl lehetőségünk nyílt arra is, hogy ilyen tematikájú konferencián, illetve rendezvényeken osszuk meg ezirányú tapasztalatainkat a szakma képviselőivel és a szélesebb közvéleménnyel. A megújult belváros I. üteme később a Magyar Urbanisztikai Társaság és az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület köztérmegeújítási pályázatán „Főtér” kategóriában dícséretben részesült. Az alábbiakban olvasható méltatás e kapcsán született:

„Belváros megeújítás 2013

Veszprém modern belvárosának megeújítása jelentős összefüggő területre terjed ki. A koncepció kiemelkedő városépítészeti értékét jelenti, hogy szerkezetileg szellemes módon új közterületi egységet, rendszert hoz létre a '70-es években épített modern városközpont és a 2000-es években fejlesztett területek összekapcsolásával. A Kossuth Lajos utca és a Szent Imre tér megeújításának jellemzője az épített környezettel összhangban álló, annak értékeit erősítő, egységes építészeti formálás, az eltérő építészeti elemek összhangjának megteremtése, valamint a meglévő értékes növényállomány megeőrzése. Jó arányt tart a burkolt, a növényzettel fedett, illetve a vízzel borított felületek között. Az új burkolatok kialakítása színvonalas, elegánsan egyszerű, akadálymentes, jól szolgálja a városi életet, a kereskedelem és a szolgáltatások visszatérését, fellendülését a közterekre nyíló üzletekbe. Veszprém belvárosa újkori közterületeit otthonossá, emberközpontúvá varázsoló megeújítása a „Főtér” kategóriában dícséretet érdemel.”

A városközpont a használat szempontjából mindig sokrétű volt, de a rehabilitációt követően ez még inkább igaz. Egyrészt új funkciók is létesültek, másrészt a környezet rendezésével a köztéri használat lehetőségei is bővültek, így például egyre több rendezvény kerül megtartásra az átépített köztereken. A terület hétköznapi, mindennapos működését és az időszakos, a rendezvények során folytatott használatot külön érdemes vizsgálnunk. A városközpont ma étellel teli, kivételt ez alól csak a szombat és vasárnap délelőttök és kora délutánok képeznek. A Kossuth utca és ez által a kapcsolódó terek forgalmát az aluljáró átépítése és a gyalogos tengely keleti irányú meghosszabbítása, összekapcsolása a Budapest út melletti gyalogos felülettel is generálta. A megeújult köztereken több olyan új funkció kapott helyet, melyek nagy mértékben hozzájárultak ahhoz, hogy a városlakók hosszabban időzzenek a belváros terein, új, rekreációs szerepet is kölcsönözve azoknak. A korábban

már említett játszótér, vízijáték, csobogók, rózsalugas, az új utcabútorok, információs pavilon és pergola mind ennek az eszközei. A megváltozott körülményekhez a magánszektor is gyorsan alkalmazkodott, új vendéglátóhelyek nyíltak, a korábban meglévők is teraszt béreltek, kitelepültek. A kereskedelemmel összefüggésben érdemes még kitérni arra, hogy a rehabilitációt követően a belvárosi áruházakba és üzlethelyiségekbe minőségi termékeket árusító ruházati boltok, élelmiszerláncolatok, drogériák és vendéglátóhelyek költöztek, az olcsóbb termékeket árusító társaik pedig háttérbe szorultak. A fentiek hatására a város működésében is mutatkozott némi visszarendeződés, hiszen előtte itt is az a tendencia érvényesült, hogy az igényesebb üzletek a város peremterületein bevásárlóudvarokba rendeződtek, a belváros pedig elnéptelenedett. A megújult városközpont viszont vonzotta a minőségi üzleteket, többen visszaköltöztek a sétálóutcára, néhány üzletlánc pedig párhuzamosan itt is nyitott üzletet. A fentiek tükrében más megvilágításba kerülhet az a napjainkban sokat hangoztatott vélemény is, hogy az Európa Unió támogatásokat ne költse az állam köztérfejlesztésre, belvárosrehabilitációra, teremtünk inkább munkahelyeket belőle. **A tapasztalatok azt mutatják, hogy a jól átgondolt és komplex szemléletű belváros rehabilitációknak nagyon komoly és akár hosszútávon is érvényesülő gazdaságélénkítő hatása lehet.**

A mozgási irányok szabadabb tételét és a variabilis használatot előtérbe helyező köztérmegújítást követően a szabadtéri rendezvények lebonyolítása gördülékenyebbé vált. A megújult városközponti házak pedig nem csak a programok háttereként jelenítenek meg új, friss karaktert, de a tereket használók számára érzékelhető téri világ is harmonikusabb és átláthatóbb lett általuk. **A viszonylag újnak számító Veszprémi Programiroda a fentiek miatt is, egyre több és egyre színvonalasabb programot szervez a modern városközpont közttereire. Ami a közösség megélése, a turizmus és a kereskedelem szempontjából kedvező hatásokat gyakorol.**

A fenntartás kérdése, mint ahogy más városok központjainál vagy köztereinél úgy Veszprém belvárosa esetében sem egyszerű. A tervezés során több olyan kérést is megfogalmazott a város vezetése, melyek célja a későbbi üzemeltetés költséghatékonyabbá és egyszerűbbé tétele volt. Azt szerették volna például, hogy az utcabútorok csak fém felületekkel készüljenek, ne legyenek az időjárás viszontagságaira érzékeny fa felületek, ugyanez volt a szempont a pergolák és más köztéri elemek tervezésénél is. Az előbbieknél mi nem minden esetben tudtunk teljes mértékig egyetérteni, hisz a fa ülőfelületek sok szempontból kényelmesebbek, mint mondjuk a később ténylegesen telepített, fém pálcákkal készülő, másrészt álláspontunk szerint a karbantartás elengedhetetlen része kellene, hogy legyen közttereink fenntartásának. Az utcabútorok fa felületeinek hiánya később kritikaként meg is jelent a használók részéről. Ugyanakkor természetesen a mi céljaink között is szerepelt az egyszerű fenntarthatóság biztosítása, ezért terveztük látszóbetonból a támfalakat és a növénykazetták szegélyeit, tüzhorganyzott felülettel az acél korlátokat, fogódzókat és pergolákat. A fentiek miatt a fenntartással összefüggő problémák nem is ezeken a területeken mutatkoztak, egyedül a gördeszkások és biciklisek mutatóványai járnak néhol a betonszegélyek elszíneződésével. Sokkal inkább gondot jelentett a járófelületek tisztántartása, a zöldfelületek karbantartása és a hétvégeken megnövekedett mennyiségű szemét összegyűjtése. Ha optimista szemlélettel tekintek a takarításért és üzemeltetésért felelős VKSZ Zrt. ez irányú munkájára, akkor azt tudom megállapítani, hogy javuló tendenciát mutat, de hozzá kell tenni, hogy még most is óriási hiányok mutatkoznak ezen a téren. A gránit térburkolat folyamatos tisztántartását ma már takarítógépek segítik, korábban csak a nagyobb rendezvényeket követően alkalmaztak ilyen eszközöket. A lépcsőburkolatok, támfalak, fogódzók és korlátok tisztántartását, szükség esetén a kiegészítését és javítását viszont a fent említett cég még napjainkban sem tudja szakszerűen és igényesen végezni. Hasonlóan esztétikai és bizonyos szempontból reprezentációs kérdés is, hogy az új köztéri illemhelyek üzemeltetése hogyan történik. A kivitelező által az üzemeltetés számára átadott építmények elcsúfítása már a használatbavétellel kezdetét vette, az épületektől teljesen idegen felirati és információs táblákat helyeztek ki rájuk, annak ellenére, hogy azon az építészeti koncepcióhoz illeszkedő feliratok és piktogramok korábban már helyet kaptak. Hasonlóan visszatetsző az is, hogy az eredetileg automata működtetéssel tervezett építmények mellett folyamatosan ácsorog egy jegyszedő, aki feltételezhetően a takarítást is végzi.

A Veszprém városára, különösen nyáron oly jellemző, utcai fesztiválok (mint például az Utcazene fesztivál) hatalmas igénybevételt jelentenek a városközpontnak, a tömeg okozta káros

hatások leginkább a köztérrendszert érintik. A rendezvényeket kísérő takarítás pedig vagy nem elég hatékony, vagy nem elég gyors ütemű, de az ilyen időszakok után hetekig ragacsos, elszíneződött felületekkel, eldobált szeméttel és meggörbült lámpaoszlopokkal találkozhatunk a város leglátogatottabb terein. Reménykedem benne, hogy Veszprém az Európa Kulturális Fővárosa cím várományosaként e tekintetben nagyot tud fejlődni.

A fentieket összefoglalva elmondható, hogy a megújult városközponti köztereket és épületeket, a minőségi élettér biztosítása érdekében és hogy használóikat minél tovább kiszolgálhassák, érdemes rendszeresen karbantartani. Azt is fontos megemlíteni, hogy a természetességre és az egyszerűsége törekvő köztérépítéset, valamint az időtálló anyagok alkalmazása a fenntartható városüzemeltetést nagymértékben segítik.

3.2 A veszprémi városközpont és az Európa Kulturális Fővárosa cím

Veszprém 2023-ban Európa Kulturális Fővárosa lesz, a város jelenlegi vezetése által régóta dédelgetett álom válik valóra. A Veszprém városa és a Balaton-felvidéki régió közös pályázata a Beyond címet viselte. Mészáros Zoltán, a Veszprém-Balaton 2023 Zrt. ügyvezetője elmondta, hogy a pályázat megnevezésével két dologra szerettek volna utalni, egyrészt a kishitűség túllépésére, másrészt arra, hogy Veszprém határait túllépve a környék településeit is bevonják majd a rendezvénysorozatba. A pályázati anyag erőssége, hogy elsősorban a rendezvények eredetiségére és sokszínűségére koncentrál és nem az infrastrukturális beruházásokra. A fejlesztések terén, bár szerepelnek benne konkrét beavatkozási területek, keveset ígér, a beruházások részletei homályban maradnak. Feltehetően szakmai tanácsok hatására is, de a város polgármestere többször leszögezte, hogy nem kívánnak a pécsihez hasonló nagyberuházásokat megvalósítani az EKF felkészülési időszakában. Annál is inkább, mert véleményük szerint a szükséges infrastruktúra javarészt rendelkezésre áll, ezen túlmenően pedig az alulhasznosított városi terekre és épületekre szeretnének koncentrálni.

Bár a város már lassan fél éve győzött a Kulturális Főváros cím odaítélésére kiírt pályázaton, az előkészületek csak nagyon vontatottan veszik kezdetüket. A fentiek miatt egyelőre csak a pályázathoz készült, Finta Sándor építész és társai által összeállított „Urbanisztikai javaslatok Veszprém Európa Kulturális Főváros pályázatához kapcsolódóan” című, meglehetősen vázlatos anyag alapján írok a 2023-ig előirányzott és a modern városközponthoz kapcsolódó fejlesztésekről.

Az anyag kardinális részét a Haszkovó lakótelep fejlesztésének a mikéntjére vonatkozó válaszkeresés teszi ki. Másodikként a várnegyed, mint fő turisztikai vonzerő nyitottabbá, jobban megközelíthetővé, a rendezvények befogadására alkalmasabbá tételéről esik szó. A mai buszpályaudvar és piac környezete, a volt Bútorgyár területe a harmadik városrész, amivel az anyag foglalkozik. A dolgozatomban szempontjából ez utóbbi a legérdekesebb, hisz ez a terület közvetlenül határos a megújult modern városközponttal. Ahogy a szerzők is írják, a városnak ez a része valóban kiemelt jelentőségű, itt tárulkozik fel Veszprém városközpontja a Budapest felől érkezők előtt. A központi szereppel összefüggésben sok bizonytalanság, működésbeli probléma figyelhető itt meg. Kérdés például, hogy milyen módon fejlesztik majd a volt Bútorgyár területét, ahová elsősorban lakóépületeket terveznek építeni, vagy, hogy megvalósul-e a buszpályaudvar kiköltöztetése a vasútállomás mellé és létrejön-e az ilyen módon létesíteni tervezett intermodális csomópont? A kérdések megválaszolása és így a tervi javaslatok kidolgozása is várat még magára. Az EKF-hez kapcsolódóan tervezett fejlesztések szempontjából viszont nem mindegy, hogy a buszpályaudvar épülete valóban kiürül-e, a környezete köztérre alakítható-e, mint ahogy az sem, hogy az egykori Bútorgyár területe hogyan épül majd be, milyen lesz a feltárása, a közlekedési rendszere és ez utóbbi hogyan viszonyul majd a környező közterületekhez.

Véleményem szerint a területen fellelhető, a város működését érintő problémák egy részét azonban rövidtávon is meg lehet oldani. Ahogy a korábbi koncepciónak, úgy a mostani anyagnak is része például a modern városközpont és a pláza körül kialakuló új kereskedelmi negyed közti szorosabb kapcsolat létesítése. Mi tervezőként a Kossuth utca, sétálóutca meghosszabbításával és az

aluljáró átépítésével erőteljes lépéseket tettünk a fenti cél elérése érdekében, de a Budapest út melletti, egyébként meglévő gyalogostengely és a pláza előterének fejlesztése, szerepének erősítése továbbra is szükséges lenne. Az utóbbiakra vonatkozó javaslatainkat 2009-ben, a Belváros rehabilitáció koncepciótervének készítése során kidolgoztuk, de tíz év alatt, ezen a részen nem történt változás. Úgy vélem, hogy ezen közterületek kiépítése kis anyagi áldozattal, a tervezett magán beruházásoktól függetlenül meg tudna valósulni és javíthatná a város működését, a környező épületek használatát. Mindazonáltal fontos lenne az is, hogy az egységesség jegyében, a már megújult területeken alkalmazott anyagok és építészeti elemek valamelyest itt is visszaköszöjenek.

A fentiek mellett, egyre sürgetőbb és fontosabb lenne a már rehabilitált városközponti részekkel határos, eddig meg nem újult, magán tulajdonban álló épületek rehabilitációját megvalósítani. Utóbbi fejlesztés, kellő tervezői érzékenység esetén, tovább növelhetné a belváros egységességét.

3.3 A veszprémi belváros-rehabilitáció tanulságai

Az első és talán legfontosabb tanulsága a veszprémi modern városközpont rehabilitációjának, hogy **az ilyen jellegű beruházások során az embert, a használót, a városlakót kell, hogy a középpontba állítsuk** és nagyon fontos ennek éreztetése is. Visszatekintve úgy látom, hogy az üzlettulajdonosok, a bérlők, a rendezvényeket szervező és lebonyolító cég munkatársai, a különböző társadalmi szervezetek tagjai számára nagyon pozitív üzenet volt a véleményük meghallgatása és az, hogy az észrevételeiket a legtöbb esetben viszont is látták a terveken. Úgy érezhették a beruházás valóban értük történik. Kisebb volumenű dolgokban még a kivitelezés idején is igyekeztünk a kéréseiknek eleget tenni. Ez utóbbihoz két dolog elengedhetetlen volt: az egyik, hogy helyben voltunk és így rövid időn belül ki tudtunk érni az építkezés helyszínére, a másik pedig, hogy abban az időben, mikor a megvalósulás a célegyenesbe ért, lehetőségünk volt teljes mértékben erre a munkára koncentrálni.

A következő tanulság, hogy **a korábbi tervezők** véleményét, tanácsait nem csak azért célszerű meghallgatni, hogy ne kövessünk el etikai vétséget vagy, hogy illedelmesnek tűnjünk, hanem azért is, mert **ismereteik és látásmódjuk sok esetben nagy segítséget jelenthet a tervezés során**. A meglévő épületekről a felújítás tervezéséhez szükséges legtöbb alapinformációt az eredeti tervezőjétől és az eredeti tervdokumentációból kaphatjuk. Ami azonban még talán az előzőeknél is nagyobb jelentőséggel bír, hogy a legtöbb építész számára fontos, hogy legalább a véleményét kikérjék olyankor, mikor egy általa korábban tervezett épületet, köztérrendszert megújítanak vagy átalakítanak. Annak ellenére, hogy ez alapvető feladata lenne az ilyen típusú beruházást előkészítő építetőknek és a tervezést végző építészeknek, mégis van rá példa, hogy ez a lépés elmarad, vagy ami gyakoribb, hogy rossz szájízzel valósul meg és nem eredményez valódi tudáscserét.

Mind a korábbi tervezőkkel, mind más szereplőkkel (építetők képviselőivel, érintett vállalkozókkal, társadalmi szervezetekkel, hatóságok képviselőivel, kivitelezőkkel) folytatott megbeszélések, olykor igen feszült hangulatú tárgyalások során azt tapasztaltuk, hogy **egymás meghallgatása**, a másik gondolatai irányában tanúsított érdeklődés, az odafigyelés és a figyelmesség nagy segítséget jelent a közös hang és a közös nevezők megtalálásában.

A korábbi tervezők elmondásai és az általunk tapasztaltak alapján úgy tűnik, hogy **egy ilyen jellegű munka során a tervező soha sem érzi azt, hogy az elképzelései megvalósultak vagy, hogy a megkezdett beruházás elérte a kitűzött célt. Mindig maradtak hátra olyan területek, melyek a terveken kidolgozásra kerültek ugyan, de nem tudtak megvalósulni. Így legfeljebb részcélok elérésének, részeredményeknek örülhettünk.**

Ahogy a városközpont tervezésével korábban foglalkozó építésztervezők véleményéből kitűnt, az 1960-as évek utáni Veszprém esetében megfigyelhető egyfajta folytonosság, a korábban létrehozottak folytatásának igénye. Az egy vagy legalábbis hasonló irányba mutató tervezési szándék.

Az, hogy ez a jövőben is így lesz-e, kialakul-e párbeszéd a döntéshozók, a tervezést folytatók és a tervezést korábban végzők között ez ma még nem látszik egyértelműen, de a tudásátadás és a kontinuitás érdekében fontos lenne. **A folytonosság fenntartása egyuttal azt is jelentené, hogy képesek vagyunk tanulni a szocialista városfejlesztés hibáiból és érzékenyebb tervezői habitussal közelítünk korunk építészeti kihívásaihoz.**

Tézisek:

1. Ha a szocializmus idején megépített modern városközpontokat elbontjuk és helyettük újakat építünk, az által a kontinuitás megszakad és ugyanazokat a hibákat követjük el, mint amit a szocialista városfejlesztésnek ma felrovnunk. Ha azonban modern belvárosaink rehabilitációja során sikerül fenntartanunk a folytonosságot, az azt is szimbolizálja, hogy képesek vagyunk tanulni a szocialista városfejlesztés hibáiból és érzékenyebb tervezői habitussal közelítünk korunk építészeti kihívásaihoz.
2. A modern városközpontok rehabilitációja közvetlen vagy közvetett módon, de hatással van az adott város majd minden lakójára, ezért nagyon fontos, hogy a beruházás tervezését a véleményük meghallgatása, a velük való folyamatos kommunikáció kísérje és, hogy a tervek készítését, a megvalósítást pedig folyamatos tájékoztatás mellett végezzük.
3. Azt gondolhatjuk mára mindenki számára egyértelmű, hogy a meglévő, de korunk igényeinek megfelelően felújítható vagy bővíthető épületeink elbontása és azok helyett újak emelése óriási pazarlással és környezetszennyezéssel jár. A tapasztalatok mégis azt mutatják, hogy a beruházók más szempontok mentén hozzák meg döntéseiket, ennek tükrében pedig szükség van rá, hogy felhívjuk figyelmüket arra, hogy beruházásaik sokkal kisebb ökológiai lábnyomot hagynak maguk után, ha a meglévő épületeket (felújítva vagy átalakítva) hasznosítják. Kiemelten is igaz ez modern épületeink esetében, melyek túlnyomó többsége igen tartós, komoly tartalékokkal rendelkező szerkezettel készült. Ha homlokzati képük vagy bizonyos műszaki megoldásaik elavultnak tekinthetők is, a hosszú távú gondolkodás és a fenntartható városfejlesztés azt kívánja tőlünk, hogy ha átalakítva is, de hasznosítsuk azokat.

Függelék:

1. Életutak kereszteződése

Annak érdekében, hogy hiteles módon tudjunk egy alapvetően valaki más által kitalált épületet, gondolati rendszert folytatni vagy megújítani, a lehető legjobban meg kell azt ismernünk, ilyen szempontból pedig minden esetben hasznos, ha az eredeti tervező pályájáról, az adott épülethez fűződő viszonyáról minél többet sikerül megtudnunk.

A veszprémi városközpont rehabilitációjának tervezése során pedig az egyik célkitűzésünk is az volt, hogy elődeink munkáját folytassuk, a meglévő köztérrendszer és épületek értékeit feltárjuk és hasznosítsuk. Ennek érdekében már a koncepcióterv készítése alatt is, majd később az egyes beavatkozási területek és épületek átalakításának tervezése során is párbeszédet kezdeményeztünk a városközpont korábbi tervezőivel. Márton István építésszel a húszemeletes toronyház és a hozzákapcsolódó Belvárosi Kereskedelmi Központ homlokzatfelújítása és bővítése miatt kerültünk kapcsolatba, később a Jutasi út melletti ABC felújításával kapcsolatban is kikértük a véleményét. A beszélgetések során az épületek történetén és a felújításokkal kapcsolatos elképzeléseinkről alkotott véleményén túl sokat megtudhattunk tőle az egész belvárossal, várossal kapcsolatos elképzeléseiről,

korábbi terveiről és nem utolsó sorban arról az időszakról, melyben veszprémi épületei születtek.

Ruttkay M. Gyula építésszel szintén több ízben volt szerencsénk párbeszédet folytatni a belváros rehabilitációjával kapcsolatos kérdésekről, különös tekintettel az általa korábban rendezett közterek kapcsán.

Kovách Istvánnal és lányával, Kovách-Horváth Katalinnal pedig a Vár Áruház átalakítása miatt folytattunk egyeztetéseket. A megújuló épületek eredeti tervezőinek véleményét nem csak a koncepcionális kérdésekben, de bizonyos meghatározó építészeti problémákkal kapcsolatban is igyekeztünk megismerni.

Az alábbiakban összefoglaló jelleggel ismertetem azon építész munkásságát, akik pályájuk során jelentős mértékben vettek részt Veszprém városközpontjának alakításában és így közvetett vagy közvetlen módon egymással is kapcsolatba kerültek. A köztük fennálló viszony nem minden esetben volt baráti (gondolok itt elsősorban a Márton István és Ruttkay Gyula közti szakmai ellentétre, aminek gyakran hangot is adtak), de munkájuk révén kénytelenek voltak egymás épületeit értelmezni és ilyen módon hatottak is egymás gondolkodására.

1.1 Márton István Ybl-díjas építész munkássága

Márton István a MATI, a KÖZTI és a Lakóterv tervezője, vezető-tervezője volt, a rendszerváltást követően pedig szellemi szabadfoglalkozású építészként dolgozott.

Szakmai pályafutását Lauber László és Gáboros Lajos mellett kezdte. Később részt vett a Mohács szigeti árvíz során elpusztult falvak újjáépítésében, valamint tagja volt a Koreai háború utáni újjáépítést segítő építész csapatnak is.¹⁰

Miután a Lakóterv-nél kezdett dolgozni, műteremvezető lett, de a bevett gyakorlattól eltérően, nem várt arra, hogy a vállalat biztosítson számára munkát, helyette közvetlen módon keresett meg potenciális megbízókat. Jó tárgyalókészségének és nyugodt habitusának köszönhetően pedig hamar jelentős munkákhoz jutott. A Veszprém Megyei Beruházó Vállalat hosszú ideig vele terveztetett.¹¹ Veszprémben először a Jutasi lakótelep tervein dolgozott, ahol víziója szerint erdős területen helyezett el lakóépületeket, így próbált kiegyensúlyozott életteret biztosítani az ideköltözők számára.

Ezt követően Veszprém városközpontjának terveit készítette, nevéhez fűződik a Kossuth utca sétálóutcává alakítása (korábban itt haladt át a városon az egyik főútvonal), az 1975-ben befejezett húszemeletes „toronyház” és a hozzá kapcsolódó Belvárosi Kereskedelmi Központ letrejötté, az egykori Sédmozi (ma kibővítve és átalakítva Hangvilla néven ismert) nagyvonalú épülettömege és más, jellemzően kereskedelmi épületek.

Veszprém egyetemi városrészében is jelentős beruházások, mint például a Központi kollégium, a menza épület, lakónegyed, általános iskola és szolgáltató ház tervezését végezte kollégáival. Mindig hangsúlyozta, hogy az elért eredmények, a megvalósult épületek csapatmunka eredményei.

Balatonfüreden a Lóczi Lajos gimnázium modernista épületén dolgozott, Balatonföldváron és Siófokon, az Aranyparton pedig üdülő központok egyedi és izgalmas épületegyütteseit hozta létre, sőt utolsó szakmai kihívása és eredménye is az volt, hogy az itteni új befektetőkkel sikerült megegyeznie az eredeti beépítés megőrzésében, az épületállomány korszerűsítésében.¹²

Munkásságát több állami és más kitüntetéssel díjazták, de a legtöbbet számára az Ybl Miklós-díj jelentette.

A veszprémi városközpont alakulását 30 évvel épületei megépülését követően is szíven viselte. A helyi történéseket figyelemmel kísérte, a rehabilitációs tervek készülését 2014-ben

¹⁰ BÉK titkárság: Búcsúzunk. *Budapesti Építész Kamara*, 2014. 10. 21.

<http://www.budapestiepitesszkamara.hu/index.php?c=hir&id=1850> (Utolsó elérés: 2018.12.27.)

¹¹ Uo.

¹² BÉK titkárság: Búcsúzunk. *Budapesti Építész Kamara*, 2014. 10. 21.

<http://www.budapestiepitesszkamara.hu/index.php?c=hir&id=1850> (Utolsó elérés: 2018.12.27.)

bekövetkezett haláláig tanácsaival, észrevételeivel segítette.

Élete végéig vallotta, hogy egy olyan építész generáció tagja volt, melynek a lehetőségei megvoltak ugyan, de a tervezett épületek színvonalas megvalósításáért meg kellett küzdenie. Véleménye szerint az adott gazdasági környezet figyelembevételével, mindig azért építünk, hogy szükségleteket elégítsünk ki, ennek nyomán pedig új értékek, új funkciók, és formák jönnek létre. Publikációiban több ízben kifejtette, hogy amit a közelmúltban, és jelen időszakban építünk az elkövetkező generációnak is élettere lesz. „Szükséges tehát, hogy azok akik ezt a szakmát hivatástudattal művelik megkapják azt a véleményezési jogot a társadalomban, ami, mint írástudóknak kijár.”¹³

Mint gyakorló építész meggyőződéssel állította, hogy napjaink társadalmi szakmánkat nem a környezetet formáló, alkotói munkának, csak a befektetők, és az építési vállalkozók kiszolgálójának tekinti. Ehhez nagyban hozzájárul az építési törvény és a szakmai felügyelet rendezetlensége, valamint a szakmánkat körülengő immorális, etikátlan viselkedésforma, melynek megszüntetése a következő generációk feladata lesz.

A Márton István tervei nyomán felépült Séd Filmszínház épülete

Az egyetemi negyedben Márton István tervei szerint felépült szolgáltatóház és általános iskola épülete

1.2 Ruttkay M. Gyula Ybl-díjas építész munkássága

Ruttkay M. Gyula 1940-ben Budapesten született. A Budapesti Műszaki Egyetem Építésmérnöki Karán 1963-ban diplomázott. 1963-1966 között a KÖZTI-ben építésztervező. 1966-tól a Veszprémi Tervező Vállalatnál építész tervezőirodai főépítész. 1966-tól 1992-ig dolgozott az ajkai modern városközpont kialakításának tervein. Az ajkai városháza, szolgáltatóház, áruház, szálloda,

¹³ Márton István. *Eptar.hu*. https://www.eptar.hu/galeria_epitesz.php?id=555 (Utolsó elérés: 2018.12.27.)

OTP fiók és a helytörténeti múzeum épülete is az ő nevéhez köthető.¹⁴

A veszprémi belváros rehabilitációjához 1978-tól 1991-ig készített terveket. A Kossuth utca északi oldalán álló, történeti épületek alkotta tömb rendezését, az új posta épületét, üzletházat és a köztérrendszer felújítását, kialakítását tervezte. A veszprém belvárosában végzett munkája elismeréseként 1988-ban Ybl Miklós-díjat kapott. Ebben az évben tervezte Balatonalmádiban a Kéttannyelvű Gimnáziumot, négy évvel később, 1992-ben pedig a veszprémi Tetőfedő Szakmunkásképző Intézetet. Időközben több egyházi és oktatási épülete valósult meg Veszprémben, Alsóörsön, Litéren és Felsőörsön, lakóépületeket pedig Ajkára, Veszprémbe és Sopronba tervezett. Munkássága során a skandináv építészetre jellemző emberközelű lépték, az egyszerű, de ugyanakkor egyedi tömeg és homlokzatképzés valamint a természeti és az épített környezet határait elmosó beépítési formációk jelentettek a számára inspirációt, követhető mintát. Ezek a jegyek különösen jól megfigyelhetők templomain és oktatási épületein.

1975-ben a Magyar Építőművészek Szövetségének tagja lett.

1992-től 2005-ig, nyugdíjba vonulásáig a KTM területi főépítésze volt a Közép-dunántúli régióban.¹⁵ Ezt követően is tevékenyen vett részt különböző tanácsadói testületek és zsűrik munkájában. Márton Istvánnal szemben Ruttkay Gyulát még ma is Veszprém belvárosának megmentőjeként és neves építészként tartja számon a közvélemény (nem teljesen elfogulatlanul), így 2013-ban Magyar Arany Érdemkereszt és Veszprém Megyei Prima Primissima kitüntetésben részesült. Elmondása szerint szerencsésnek tekinti magát, hogy pályája során lehetősége nyílt épületegyüttesekben és nagyobb összefüggő építészeti rendszerekben gondolkodni.

A Veszprém központjában elhelyezkedő evangélikus templom Ruttkay féle bővítése

¹⁴ Ruttkay M. Gyula. *Veszprém Megyei Kortárs Lexikon*.

<http://www.ekmk.hu/lexikon/talalatok3.php?beture=RUTTKAY%20M.%20Gyula> (Utolsó elérés: 2018.12.27)

¹⁵ Uo.

A Ruttkay és munkatársai által Veszprém városközpontjába tervezett, a történelmi beépítéshez illeszkedő házak

1.3 Kovách István Ybl-díjas építész munkássága

Kovách István a Szövterv építészeként több áruházat tervezett, közülük a legismertebb a budai Skála Szövetkezeti Nagyáruház, melyet 1976-ban nyitották meg, 20.000 négyzetméter alapterületen működött és így az ország akkori legnagyobb áruháza volt.¹⁶ Három évtizedes működés után bontották el, hogy helyén az ALLEE bevásárlóközpont megépülhessen.

Kevésbé ismert épülete az 1974-től 1976-ig épített pécsi Konzum Áruház. A bevásárlóközpont és a vele egy tömböt alkotó Konzum irodaház (Építész: Tillai Ernő, átadás: 1980) építését nagy várakozás előzte meg, sokan vágytak már olyan modern áruházra Pécsett, ahol széles választék várja a vásárlókat. Az új épülettömb megvalósítása érdekében több nagy múltú épületet kellett elbontani a pécsi belvárosban, ami néhányakban ma is negatív érzéseket kelt. Az új áruház országos viszonylatban is az egyik legkorszerűbb volt az átadásakor.

A szintén Kovách István által tervezett és 1985-ben átadott veszprémi Vár Áruház az itteni szocialista városfejlesztés egyik utolsó meghatározó eleme. A Posta előtti tér, mely napjainkban a főtér szerepét tölti be, északi térfalát képezi. A kétezres évek elején felújították és bővítették, majd a legutóbbi belváros rehabilitáció során a homlokzatai ismét megújultak.

Kovách a Szövtervben a fentiekén túl dolgozott még a komlói, a szécsényi és a balatonfüredi áruház (1971) tervein is. A Balatonfüred belvárosában álló épület tömeg- és homlokzatformálását tekintve hasonlóságot mutat a pécsi Konzum áruházzal, a veszprémi Vár Áruház karaktere ezektől, a fent említett, nagyvonalú arhitektúrájú áruházaktól már eltért, homlokzatképzése és főleg utólagos bővítései nagymértékben gyengítették nagyvonalú tömegképzését.

Kovách István 1989-től a Szövterv utódjának tekinthető STÚDIÓ KHK Építész és mérnöki iroda nevű cégével dolgozott tovább, majd ezt 2001-ben építész lányával: Kovách-Horváth Katalinnal és épületgépész fiával: Kovách Ákossal együtt átalakították és KHK Építész és Mérnöki Iroda Kft. néven folytatták tovább a közös munkát. Irodaházakat, felújításokat és átalakításokat, idősothtonokat és gyógyszállókat terveztek együtt. Kovách napjainkban is aktív és jelentős méretű épületek tervein dolgozik. Budapesten, a III. kerületben jelenleg egy 75 lakásos háza épül.

¹⁶ KOÓS Miklós: Nekrológ egy kópé-ért. *Koos.hu*, 2007.08.07. <http://koos.hu/2007/08/07/nekrolog-egy-kope-ert/> (Utolsó elérés: 2018.12.27.)

A Budai Skála épülete

A Vár Áruház eredeti homlokzata

Mindegyik, a fentiekben ismertetett építésről elmondható, hogy pályája egyik legfontosabb munkája valósulhatott meg Veszprém központjában. Azt is fontos megjegyezni, hogy az itt végzett tevékenységükkel különböző mértékben ugyan, de hosszú évtizedekre hozzájárultak egy Megyei Jogú város képéhez, aminek a felelősségét át is érezték. Véleményem szerint erre utal az is, hogy húsz-harminc évvel épületeik, közterek megvalósulása után is figyelemmel kísérték azok működését, mintha, és megnyilvánulásaik is erre utaltak, visszaigazolást vártak volna az élettől, hogy nem tévedtek, vagy, ha mégis, akkor sem olyan mértékben, ahogy azt a város lakói gyakran még most is kifejezésre juttatják.

Munkaterv:

3. szemeszter:

A belváros-rehabilitáció során felmerült építészeti kérdéseket taglaló fejezet pontosítása és kiegészítése. A Veszprém városközponti felújításának tanulságait összegző fejezet továbbírása és lezárása.

Az időközben megújult épületek feldolgozása, a rehabilitáció tanulságainak ismertetése.

A Veszprém Megyei Levéltár által Márton István építésszel készített interjú feldolgozása. Veszprém belvárosa kapcsán további interjúk készítése Kovách Istvánnal és Ruttkay M. Gyulával. A rögzítettek feldolgozása és elemzése.

4. szemeszter:

A dolgozat írása és összeállítása.

Irodalomjegyzék:

ALDO, Rossi: *A város építészete*, Budapest: Bercsényi 28-30. kiadványa, 1986.

BARANYAI Zs. - CSITE A. - JÓZSA T. – MÉSZÁROS Z. - MIKE F. - MURAKOZY P.: *Beyond – Veszprém pályázó város 2023 Európa Kulturális Fővárosa*. Veszprém: Veszprém - Balaton 2023 Zrt., 2018.

CARMONA, Matthew - HEAT, Tim: *Public Places Urban Space, The Dimensions of Urban Design*, Oxford, 2003.

CARMONA, Mathew - MAGALHAES, Claudio de: *Public Space, The management dimension*, Oxon, 2008.

Dr. KŐSZEGFALVY György - Dr. KÓRÓDY József: *Városfejlesztés Magyarországon*. Budapest: Kossuth, 1971.

GEHL, Jahn: *Élhető városok*, Budapest: Terc, 2014.

GRANASZTÓI Pál: *Az építészet igézetében*, Budapest: Magvető, 1966.

FARAGÓ Kálmán: *Városrekonstrukció - A magyar városok korszerűsítése*. Budapest: Tankönyvkiadó, 1986.

HAMVAS Béla: *Az öt géniusz*. Budapest: Életünk szerkesztősége és a Magyar Írók Szövetsége Nyugat-Magyarországi Csoportja, 9-10.

KATONA Vilmos: *Járható textúrák, A veszprémi promenád felújításáról. Régi-Új Magyar Építőművészet*, 2014/7, 12-14.

KOROMPAY György: *Veszprém*, Budapest: Műszaki Könyvkiadó, 1957.

KOVÁCS Dániel: *„Napról-napra újszerűbbet és nagyobbat” – Veszprém építészete 1945 és 1989 között*. Műhelytanulmányok a műemléki topográfiához c. sorozat 8. kötete. Székesfehérvár: Enigma 2001 Kiadó, 2019.

KISSFAZEKAS Kornélia: *Városközpontok az államszocializmusban*, PhD doktori értekezés, 2010.

MÁRTON István: Kiegészítő gondolatok Veszprém új koncepcionális tervéhez. *Építészfórum.hu*, 2011. <http://epiteszforum.hu/kiegeszito-gondolatok-veszprem-belvarosanak-uj-koncepcionalis-tervehez> (Utolsó elérés: 2018.04.09.)

MÁRKUSNÉ Vörös Hajnalka (szerk.): *Cserhát*. Veszprémi Kaleidoszkóp I. Veszprém: Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára, 2013.

MÁRKUSNÉ Vörös Hajnalka (szerk.): *Vásárállás*. Veszprémi Kaleidoszkóp II. Veszprém: Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára, 2015.

MEGGYESI Tamás: *A városépítés útjai és tévútjai*, Budapest: Műszaki Könyvkiadó, 1985.

NAGY Szabolcs: „Rekonstrukció” és „Rehabilitáció”, *Veszprém belvárosának Kádár-kori „modernizálása”*. In. KATONA Csaba, KOLTAI Gábor, RÁCZ Attila, SZÜTS István Gergely (szerk.): *A Közép-dunántúli régió városainak szocialista kori története*, Budapest - Veszprém: Legenda Közművelődési Egyesület, Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára, 2012.

PERÉNYI Imre: *A korszerű város*, Budapest: Műszaki Könyvkiadó, 1967.

PERÉNYI Imre: *A város központja*, Budapest: Műszaki Könyvkiadó, 1970.

PERÉNYI Imre: *Városi környezet-városépítéset*, Budapest: Akadémia Kiadó, 1975.

POGÁNY Frigyes: *Salgótarján új városközpontja*, Budapest: Képzőművészeti Alap Könyvkiadója, 1973.

VIDOR Ferenc: *Urbanisztika*, Pécs: Gondolat Kiadó: 1979.

Veszprémi Építész Műhely: Információs pavilon Veszprémben. *Építészfórum.hu*, 2016. <http://epiteszforum.hu/informacios-pavilon-veszpremben> (Utolsó elérés: 2019.04.03.)

Veszprémi Építész Műhely: Tiszta homlokzat, rendes ház – felújítás Veszprémben. *Építészfórum.hu*, 2017. <http://epiteszforum.hu/tiszta-homlokzat-rendes-haz-felujitas-veszpremben> (Utolsó elérés: 2018.04.03.)

Veszprémi Építész Műhely: Tükröződő felületek, Veszprém Belváros rehabilitáció. *Építészfórum.hu*, 2015. <http://epiteszforum.hu/tukrozodo-feluletek-veszprem-belvaros-rehabilitacio> (Utolsó elérés: 2018.04.16.)